

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra sociální a charitativní práce

Diplomová práce

**BÝT DOBRÝM OTCEM – VNÍMÁNÍ OTCOVSTVÍ
U MUŽŮ OTCŮ**

Autor práce: Bc. Iva Hrabětová

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Karolína Diallo, Ph.D.

Studijní obor: Etika v sociální práci (KS)

2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

22.03.2021

Bc. Iva Hrabětová

Poděkování

Děkuji vedoucí mé práce Mgr. et Mgr. Karolíně Diallo, Ph.D. za její pomoc při vedení mé diplomové práce.

Dále bych chtěla poděkovat své rodině, díky jejíž podpoře mohla tato práce vzniknout.

Obsah

Úvod.....	6
1 Teoretická východiska	8
1.1 Otec a otcovství.....	8
1.2 Význam otce v životě dítěte, které vychovává.....	10
1.3 Úloha otce při výchově dítěte	12
1.3.1 Kompetence otců v péči o děti.....	13
1.4 Otcovství v psychologických teoriích.....	14
1.5 Význam otce v jednotlivých etapách vývoje dítěte.....	17
1.5.1 Těhotenství a porod	18
1.5.2 První měsíce po narození dítěte	20
1.5.3 První rok života dítěte.....	21
1.5.4 Období batolete.....	22
1.5.5 Předškolní věk.....	23
1.5.6 Školní věk	24
1.5.7 Období dospívání.....	25
1.5.8 Mladá dospělost	27
1.6 Vztah otce a dítěte.....	27
1.6.1 Vztah otce a dcery.....	27
1.6.2 Vztah otce a syna	29
1.7 Představa o otcovství.....	30
1.8 Otcové na rodičovské dovolené	32
1.8.1 Kompetence otců k péči o dítě.....	33
1.8.2 Postoje otců k rodičovské dovolené.....	35
1.9 Nefunkční rodina a otcovství	37
2 Vnímání otcovství u mužů otců – kvalitativní výzkum.....	41
2.1 Cíl výzkumu	41

2.2	Metodika práce	41
2.2.1	Metody a techniky sběru dat	41
2.2.2	Výzkumný soubor a sběr dat	42
2.2.3	Etika výzkumu	42
2.2.4	Analýza dat	43
2.3	Výsledky a jejich analýza.....	43
2.3.1	Popis výzkumného souboru	43
2.3.2	Otevřené kódování, seznam kódů a kategorií	45
2.3.2.1	Kategorie Představy o otcovství před narozením dítěte	46
2.3.2.2	Kategorie Představa vs. realita	48
2.3.2.3	Kategorie Otcovství jako změna	51
2.3.2.4	Kategorie Otcovská role	53
2.3.2.5	Kategorie Představa o dobrém otci.....	57
2.3.2.6	Kategorie Konflikt rolí	59
2.3.2.7	Kategorie Vývoj otcovství.....	60
2.3.2.8	Kategorie Intervenující proměnné	61
2.3.3	Axiální kódování, konceptuální model	64
2.3.4	Shrnutí výsledků	65
3	Diskuse.....	67
4	Závěr	71
	Seznam literatury	73
	Abstrakt.....	78
	Abstract.....	79

Úvod

Téma otcovství se kolem nás vyskytuje v každodenním životě od našeho narození. Ať je člověk muž či žena, tak má svého otce, muži se v dospělosti sami stávají otci a ženy si vybírají otce pro své děti. V dnešní době se však označení otcovství mnohdy pojí s dalšími jevy, jako například s vyživovací povinností, a také s tím, že otec neplní v tomto případě svou povinnost. Často se také hovoří o záporných vlastnostech otců, setkáváme se i s absencí otců v životě dětí. V médiích se často probírají důsledky nevhodného chování otců, které dopadají na jejich děti či ženy, řešeny jsou také různé odlišnosti či extrémní chování. Je třeba však na otce vzhlížet především jako na muže, kteří pečují o své děti, starají se o ně, jsou ve výchově aktivní a angažovaní i přesto, že mají mnohdy velice složitou a časově náročnou práci. Nesmíme zapomenout ani na takové otce, kteří se rozhodli zůstat na rodičovské dovolené a zasvětili tak svůj život prvním okamžikům života svých dětí.

Téma této práce jsem si volila v době, kdy jsem byla relativně krátce matkou malého dítěte. V prvním okamžiku jsem chtěla pracovat na tématu, které by se zabývalo mateřstvím. Během hlubšího promýšlení tématu jsem ale došla k závěru, že mě více zajímá pohled mého muže. Pohled ne na mě jako na matku, ale na jeho samotného jako otce. Pohled na to, jak on a ostatní muži vidí svou roli otce, jak oni sami tuto roli chápou, zda se s ní ztotožňují, kde se vidí v životě dětí, co pro ně znamená být otec, co jim pomáhá nebo naopak co jim jejich roli komplikuje. O tom, jak být dobrá matka jsem představu měla, ale tato strana rodičovství pro mě byla zahalena tajemstvím.

V této práci se věnuji tématu otcovství, hlavnímu významu otcovství, významu otcovství v životě dětí a celkovému prožitku otcovství v případě otců samotných. Snažím se zachytit otcovství jak v současném konzumním životě, tak také v historickém kontextu.

V teoretické části se věnuji hlavně významu otcovství a také faktorům, které na otcovství působí. Zároveň se zaměřuji i na některé psychologické názory na roli otců samotných, protože i díky nim se role otcovství v průběhu času významně měnila.

V druhé části této práce se věnuji výzkumu, a to rozhovorům s muži v produktivním věku, kteří mají minimálně jedno dítě. Pracuji s biografickým výzkumem, u kterého jsem si zvolila tři hlavní otázky, na které respondenti odpovídali. V diskusi, porovnávám výsledky s dalšími českými či zahraničními výzkumy a na závěr zhodnotíme přínosy této práce, poznatky z rozhovorů a postoje k otcovství.

Hlavním cílem této práce je analýza toho, jak muži vnímali svou vlastní roli otce před narozením dítěte a následně po narození dítěte. Zjišťuji, zda v této nové roli otce pociťují nějaká dilemata. Zajímá mě, jakým způsobem se liší očekávání od otcovské role a zda reálně dochází k naplňování této role. Na základě rozhovorů provedených s informanty jsem vytvořila konceptuální model, který charakterizuje vnímání otcovství z pohledu otců.

1 Teoretická východiska

1.1 Otec a otcovství

Otcovství je významným předmětem stávajícího zájmu jak sociologů, tak i psychologů. Mnozí psychologové totiž v souvislosti s vývojovou psychologií či psychologií rodin berou otce jako významnou postavu, která se objevuje v duševním životě dítěte. Psychologové také často zkoumají, jak je ovlivněn vývoj či osobnost dítěte a také mnohdy srovnávají vliv matky a otce a dvojí postoje těchto dvou rolí. V psychologii se můžeme také setkat s negativními jevy, které souvisí s otcovstvím, jako například nepřítomnost otce u výchovy, agresivita otce či otec, který dítě zneužívá.

Otcovství neboli paternita označuje „*právní vztah otce k dítěti zakládající povinnost výchovnou a vyživovací*“¹. Dle občanského zákoníku je primárně otcem dítěte manžel matky dítěte. Pokud však manžel matky dítěte pochybuje o tom, že je otcem, může si zažádat o popření otcovství. Otcem však může být také partner matky dítěte, se kterým bylo sepsáno souhlasné prohlášení rodičů. Pokud se dítě narodilo díky umělému oplodnění, pak je dle zákoníku otcem muž, který s oplodněním souhlasil. Ten však může své otcovství popřít, a to jen v případě, že se zjistí, že žena otěhotněla jinak².

Pojem otec značí mužského rodiče dítěte, zatímco pojem otcovství znamená vztah otce ke svému dítěti. Ten lze rozlišit na biologický, sociální a právní. Pojem otec však není nikde zcela přesně vymezený. Každý otec má tedy roli biologickou, sociální a právní. Biologickou roli lze označit jako reprodukční, sociální role je tzv. výchovná a pečující a právní role zahrnuje práva a povinnosti, které se pojí s rodičovskou rolí³.

V souvislosti s psychosociálněspirituálním modelem jsou popisovány ještě další role otcovství. Je to role psychologická, díky které dochází k významnému ovlivnění osobnosti a vývoje dětí, a také role duchovní. Ta spočívá v roli otce v oblasti otázek ohledně původu či smyslu života a existence otce. Otcovství je hlavní součástí celé výchovy synů i dcer, ale také umění, které se však s vývojem otcovství ztrácí⁴.

¹ HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. První vydání (opravený dotisk 2004). Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X. s. 401.

² Srov. Zákon 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění platném k 4. 1. 2021.

³ Srov. BAKALÁŘ, E. *Průvodce otcovstvím aneb bez otce se nedá (dobře) žít*. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-605-0. s. 190.

⁴ Srov. BIDDULPH, S. *Mužství: jak zvládat všechny mužské role*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-209-6. s. 89–107.

Vývoj role otce proběhl ve všech společnostech a probíhá i té naší. Nejdříve nebyla tato otcovská role jasně definovaná a byla tak nejednoznačnou a často také protikladnou problematikou. Nikde totiž neexistují jasně dané požadavky na to, jaký by měl otec být, a co vše by měl vykonávat. Tradiční role otců byla dříve zobrazována hlavně v oblasti zaměstnání, v oblasti finančního zajištění rodiny atp. Tradiční otcovství je také mnohdy spojované s autoritou otce nebo s předáváním vzorců a poznatků otce dítěti, nikoliv však s přímou péčí o dítě. V moderním pojetí dnešního otce se však setkáváme s přiblížením k mateřství. V dnešní době se totiž cení pečovatelské chování otce k dítěti, citový vztah k dítěti a aktivita otce vůči dítěti⁵.

Velkým problémem u zkoumání otcovství a otcovské role je podstatná složitost celého tohoto jevu. V jakémkoliv výzkumu není totiž možné vystihnout otcovství v celém záběru, a proto je důležité zvolit vhodnou konceptualizaci a indikátory, díky kterým je otcovství reprezentováno ve světě. Po dlouhou dobu vycházely veškeré výzkumy týkající se otcovství či otcovské role z pojetí otcovské péče, kde se klade důraz hlavně na behaviorální formu otcovské péče, která funguje na principu přímé interakce s dítětem. Úroveň zapojení otce do péče o dítě je dle některých výzkumů tvořena hlavně tím, jak moc je otec zapojen do péče, jaký vztah má k dítěti, a jaký vliv na něho má⁶. Je třeba si také říct, že nedílnou součástí tohoto tvrzení je také fakt, jak dlouhý je čas, strávený s dítětem. Uvádí se, že existují čtyři hlavní dimenze otcovské účasti na výchově a životě dítěte. Těmi jsou⁷:

- Čas strávený s dítětem,
- Vřelost – objímání, mazlení či verbální vyjádření lásky,
- Dohled a kontrola – stanovení hranic,
- Pravidla zodpovědnosti – za určité činnosti.

Dále je otcovská péče definována jako multidimenzionální koncepce, která zahrnuje kromě behaviorální složky také složku afektivní, kognitivní a morální. Otcovská péče je charakterizována nejen přímou interakcí, ale obsahuje také formy

⁵ Srov. DUDOVÁ, R. *Otcovství po rozchodu rodičovského páru*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2008. ISBN 978-80-7330-136-1. s. 43

⁶ Srov. HAWKINS, A., BRADFORD, K., PALKOVITZ, R., CHRISTIANSEN, S., DAY, R., CALL, V. The Inventory of Father Involvement: A Pilot Study of a New Measure of Father Involvement. *The Journal of Men's Studies*. 2002, **10**(2), 183–196. doi:10.3149/jms.1002.183.

⁷ Srov. HOFFERTH, S. L. Race/Ethnic Differences in Father Involvement in Two-Parent Families: Culture, Context or Economy? *Journal of Family Issues*. 2003, **24**(2), 185–216. doi:10.1177/0192513X02250087.

nepřímé péče o dítě, kterými jsou například finanční podpora celé rodiny, podpora matky dítěte či výběr vzdělávací instituce⁸.

Kvalitu otcovské péče můžeme posuzovat také podle citu, který existuje mezi otcem a dítětem. Pokud je totiž otec ta hlavní postava, která o dítě pečuje, pak dochází ke vzniku silné citové vazby, která je doprovázena totožným chováním, které probíhá primárně vůči pečující matce⁹. V tradiční rodině lze tvořit bližší vztah mezi dítětem a otcem, aniž by došlo k poskytování osobní každodenní péče ze strany otce. Tento vztah vzniká nejčastěji díky hře otce a dítěte, kdy je hra mezi těmito dvěma subjekty více promyšlená a dokonalejší v porovnání s dětmi, které nemají žádnou citovou vazbu ke svému otci¹⁰. Otcovství je tedy velice složitým fenoménem, který má nejistou a nejasnou konceptualizaci. Kvalitu otcovství můžeme zaznamenávat všemi možnými způsoby, ať už emočním poutem, finanční podporou dítěte nebo délkou stráveného času otce s dítětem atp.

1.2 Význam otce v životě dítěte, které vychovává

Otec hraje velkou a významnou roli jak ve vývoji dítěte, tak v jeho životě, což už bylo potvrzeno díky mnoha empirickým studiím. S otcem může dítě prožívat vztah i s někým jiným než jen se svou matkou. Pokud dojde k tomu, že u dítěte vznikne více než jeden vztah, ale například tři vztahy (matka-dítě-otec), dochází u dítěte ke vzniku vědomí vlastní osoby již v dřívějším věku a toto vědomí se také stává pevnějším¹¹. Ve studii, kde byly zkoumány děti ve třech měsících a dvou letech, bylo zjištěno, že vyšší angažovanost otce působí na kognitivní, jazykový, sociální i emocionální vývoj dítěte jak ve třech měsících, tak ve dvou letech¹².

⁸ Srov. BRADFORD, K., HAWKINS, A. Learning Competent Fathering: A Longitudinal Analysis of Marital Intimacy and Fathering. *Fathering: A Journal of Theory, Research, and Practice about Men as Fathers*. 2006, **4**(3), 215–234. doi:10.3149/fth.0403.215.

⁹ Srov. DOUCET, A. 'Estrogen-Filled Worlds': Fathers as Primary Caregivers and Embodiment. *The Sociological Review*. 2017, **54**(4), 696–716. doi: 10.1111/j.1467-954X.2006.00667.x.

¹⁰ Srov. KAZURA, K. Fathers' Qualitative and Quantitative Involvement: An Investigation of Attachment, Play, and Social Interactions. *The Journal of Men's Studies*. 2020, **9**(1), 41–57. doi:10.3149/jms.0901.41.

¹¹ Srov. MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*. Vyd. 5. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-504-2. s. 9.

¹² Srov. CABRERA, N. J., FAGAN, J., FARRIE, D. Why Should We Encourage Unmarried Fathers to Be Prenatally Involved? *Journal of Marriage and Family*, 2008, **70**(5), 1118–1121.

V souvislosti s významem otce v životě panuje názor, že velmi důležitá je komunikace mezi otcem a dítětem. Ta je však mnohdy složitější než komunikace dítěte s matkou, která je nastavena na potřeby dítěte tak, aby došlo k okamžité reakci. Dítě musí také často vynakládat větší snahu k tomu, aby vůbec došlo k zahájení komunikace otce s dítětem a aby následně došlo k jejímu udržení. Otec také používá různá vzácnější slova, kterým dítě nemusí zcela jistě porozumět¹³.

Otcové se často angažují ve fyzických hrách s dítětem. Ty jsou největší interakcí otce a dítěte. Hra s otcem se však liší od hry s matkou. Hra s otcem je méně konvenční, otec může využívat různé předměty k něčemu jinému, než na co je dítě zvyklé, což v dítěti vyvolává představivost. Součástí hry s otcem bývá také škádlení, pošťuchování či soupeření s dítětem, které napomáhá zvýšit psychickou odolnost dítěte. Tato odolnost se může projevit tak, že dítě se stává odolné vůči nějakým nenadálým situacím, ve kterých musí překonat překážky či riskovat. Otec v dítěti také více podněcuje nezávislost, soutěživost a riskování¹⁴.

Kromě přímého vlivu otce na dítě existují i nepřímé formy, kterými může otec na dítě určitým způsobem působit. Jedním z těchto vlivů je také vztah otce a matky a to, jak se k sobě rodiče navzájem chovají, což je pro dítě hlavní model fungování sociálních vztahů. Otec může napomáhat k utvoření postojů matky na výchovu dítěte, což se může promítnout do chování matky. Mezi nepřímé vlivy můžeme dále zařadit finanční možnosti otce, které znamenají zajištění dobrého bydlení celé rodiny¹⁵. Jako další nepřímé vlivy, které působí na dítě ze strany otce, lze označit emoční a fyzickou podporu, která pomáhá i matce dítěte v období stresu¹⁶.

Otec působí na dítě přímo, a to zejména v exploraci a v osamostatňování. Mezi nepřímé formy vlivu otce na dítě se ale počítají také materiální příjmy, které jsou zdrojem k tomu, aby mohla být rodina zajištěná¹⁷. Význam otce má také vliv na poznání sociálních vztahů a na osvojení si vlastních sociálních dovedností. Význam otce se

¹³ Srov. TRAPKOVÁ, L., CHVÁLA, V. *Rodinná terapie psychosomatických poruch: rodina jako sociální děloha*. Vydání třetí. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-0523-4.

¹⁴ Srov. LAMB, M. E. *The father's role: applied perspectives*. New York: J. Wiley, c1986. ISBN 9780471820468.

¹⁵ Srov. MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*.

¹⁶ Srov. CABRERA, N. J., FAGAN, J., FARRIE, D. Why Should We Encourage Unmarried Fathers to Be Prenatally Involved?

¹⁷ Srov. PAQUETTE, D. Theorizing the Father-Child Relationship: Mechanisms and Developmental Outcomes. *Human Development*. 2012, **47**(4), 193–219. doi:10.1159/000078723.

začíná zvětšovat v období, kdy dítě poznává okolní svět, zejména tedy v batolecím věku, ale jen v případě, že se dítě nenachází ve stresu. Oproti tomu význam matky bývá větší spíše ve chvílích, kdy se dítě potřebuje uklidnit, a kdy potřebuje cítit pocit bezpečí¹⁸. V souladu s brzkou citovou vazbou se objevuje nový prvek, a to tzv. aktivační vztah „*father-child activation relationship*“. Ten v podstatě značí blízký vztah mezi otcem a dítětem, který je založen na tom, že citová vazba matky se zaměřuje na uklidnění, zatímco citová vazba ze strany otce působí stimulačně. Otec tedy na dítě působí aktivačně, a proto se používá termín aktivační vztah¹⁹.

Otcovství a jeho důležitost lze také vidět v odlišnosti přístupu k dítěti samotnému než u přístupu matky. Díky přístupu otce k dítěti totiž lze zvyšovat u dítěte sociální dovednosti. Otec poskytuje dítěti jiný a různorodý zážitek blízkého vztahu, než tomu bývá u vztahu s matkou²⁰.

1.3 Úloha otce při výchově dítěte

Otec zaujímá, stejně jako matka dítěte, jedinečné místo v jeho životě a je zásadním článkem při vývoji dítěte. Chápání otcovské role se změnilo během několika let, a to především v souvislosti se změnami, které se odehrály ve společnosti. Po dlouhá léta existoval názor, že výchova je hlavně věcí matky, ne otce. Panoval všeobecný názor, že žena může o dítě pečovat lépe, jelikož je mnohem citlivější a vnímavější k jakýmkoliv potřebám dítěte než muž. Zároveň se předpokládalo, že žena je vybavena hlavně mateřským pudem, který nemůže mít žádný muž. Muž dříve představoval jen racionální postavu, která není natolik citlivá, ale slouží jen k uživení rodiny. O mužích se v podstatě přemýšlelo jako o někom, kdo není biologicky ani psychologicky obdařen k tomu, aby mohl vychovávat děti a pečovat o ně²¹.

¹⁸ Srov. CABRERA, N. J., FAGAN, J., FARRIE, D. Why Should We Encourage Unmarried Fathers to Be Prenatally Involved?

¹⁹ Srov. PAQUETTE, D. Theorizing the Father-Child Relationship: Mechanisms and Developmental Outcomes.

²⁰ Srov. TRAPKOVÁ, L., CHVÁLA, V. *Rodinná terapie psychosomatických poruch: rodina jako sociální děloha*.

²¹ Srov. LAMB, M. E. *The father's role: applied perspectives*.

1.3.1 Kompetence otců v péči o děti

Výzkumy, které probíhaly v 60. letech 20. století, se často zaměřovaly na rodičovství, a soustředily se na roli matek, které jsou kompetentní k tomu, aby dokázaly pečovat o dítě a aby dokázaly naplnit jeho potřeby. Tyto výzkumy se zaměřovaly hlavně na matku a její postavení v péči o dítě, nebo matku jako hlavní prvek celé socializace dítěte. Muž-otec byl jen málokdy předmětem nějakého výzkumu²².

Do centra pozornosti se muži – vychovávající otcové – dostali až během druhé poloviny 70. let. Nejdříve začaly být zkoumány kompetence mužů k rodičovství v USA, Velké Británii či v Německu. Výzkumy se zaměřovaly na role otců v rodinách, na přínos otcovské angažovanosti při výchově dítěte, ale také na následky nepřítomnosti otce u výchovy dítěte. Mnohé psychologické výzkumy také dospěly k závěru, že otec je důležitým a podstatným prvkem ve vývoji a výchově dítěte, a že může být stejně dobrý ve výchově, tak jako žena matka. Mnozí psychologové také dospěli ke zjištění, že pokud má mezi otcem a dítětem fungovat silný citový vztah, je třeba, aby se otec věnoval dítěti již od narození či od brzkého dětství. Muž je v současnosti dle psychologů totožně kompetentní jako žena, jelikož matka nemusí být vždy zásadní vztahovou osobou pro dítě²³.

Nelze najít žádná tajemství mateřství a výchovy dítěte, které by se nemohl muž naučit, kromě kojení, porodu a těhotenství jakožto věci, které jsou dané fyzickými dispozicemi. Veškeré myšlenky o tom, že jedno pohlaví je přirozenějším rodičem, lze tedy zpochybnit. Instinktivní chování k dětem není zakotveno jen u žen, ale mají ho také muži. Otcové dokonce umí být k signálům a znakům svých dětí stejně tak citliví, jako matky dětí. Neexistuje tedy žádný biologický, ani psychologický důvod, proč by se muži nemohli schopně starat o své malé děti²⁴.

²² Srov. MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*.

²³ Srov. KIMMEL, M. *The gendered society*. New York: Oxford University Press, 2011. ISBN 978-0190260316.

²⁴ Srov. MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují*. s. 13

Otcové se o své děti velice zajímají, a pokud je jim to umožněno, tak se o své děti starají a angažují se v jejich výchově. Snaží se tak projevat podobné pečovatelské schopnosti jako matky, avšak věnují dětem méně času. Když však dostanou příležitost, chopí se jí, a snaží se vyrovnat matkám v různých činnostech, které jsou spojené s péčí o děti²⁵.

1.4 Otcovství v psychologických teoriích

Mužem otcem a obecně otcovstvím se z psychologického hlediska zabývali nejprve psychoanalyticky orientovaní autoři, i přesto byl však muž otec relativně opomíjen. Psychologové v historii řešili spíše matku a její vztah s dítětem. Pokud už se psychologové zabývali významem otce pro dítě, byl kladen důraz na jeho emoční vývoj v souladu s kastracním komplexem. Bylo tvrzeno, že dítě potřebuje silnou otcovskou ochranu, která je významná zejména pro tvorbu sociálních norem. Otec byl důležitý činitel, který napomáhal vnitřnímu prožívání, a který byl pro dítě rivalem, se kterým mohl buď bojovat, nebo se mu mohl podvolit²⁶.

Ve 40. a 50. letech 20. století byla zkoumána raná závislost dítěte na matce a také konflikty separace, tedy individuace. Otec se v té době nacházel v nezajímavé pozici, vzhledem k symbiotickému vztahu mezi matkou a dítětem. Veškeré tyto historické poznatky přispěly k tomu, že došlo k rozvoji kultu mateřství. Na tom se výrazně podílela také teorie attachmentu neboli připoutání se²⁷. Mnozí odborníci často tvrdili, že mateřství je oproti otcovství přirozeným jevem a že je instinktivní a naprogramované. Po čase byl ovšem zmíněn fakt, že je chyba brát jen matku jako pečovatelku, a že by se mělo pomýšlet také nad otcem. Důležitost otce připisovali v polovině minulého století hlavně podporování vztahu mezi dítětem a jeho matkou, dále vyhýbání se jakémukoliv

²⁵ Srov. KAST, V. *Otcové – dcery, matky – synové: práce s rodičovskými komplexy jako cesta k vlastní identitě*. Vyd. 2. Přeložil PATOČKA, P. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0401-5.

²⁶ Srov. ETCHEGOYENOVÁ, A. Psychoanalytické názory na otce. *Revue psychoanalytická psychoterapie*. Praha: Česká společnost pro psychoanalytickou psychoterapii. 2007, 9(2), 8–23.

²⁷ Srov. ŠULOVÁ, L. *Raný psychický vývoj dítěte*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4479-0. s. 192–195.

negativnímu jednání vzhledem k dítěti a také jako zajištění vhodného prostředí, ve kterém dítě vyrůstá²⁸.

Až během 70. let začali psychologové upozorňovat na to, že není dostatečný zájem o otce a otec tak byl označen jako opomenutý. Psychologové také zmiňovali fakt, že muži otcové často nemají příliš velký zájem o dítě, což přisuzovali otcovské deprivaci. Postupem času se stal otec hlavním zájmem odborníků, a to hlavně v souladu se zkoumáním funkce otce v rodině nebo v souladu s významem otce u vývoje dítěte či v souladu s péčí o dítě. V USA v té době vznikaly mnohé výzkumy, které se zabývaly vztahem otce k dítěti a také vlivem na vývoj dítěte. Z těchto výzkumů vzešlo, že je otec významným prvkem duševního zdraví dítěte a je nutné, aby byl tedy zařazen do výchovy dítěte. Nedostatek internalizace otce může vést až k psychóze dítěte. Zároveň je potřeba otce v období separace, tedy individuace. Otec může stimulovat rozvoj raných exploračních vlastností dítěte a může také dítě ochraňovat během znovu sblížovací fáze²⁹.

Začátkem 80. let se stal otec už samostatnou postavou a byl označován jako důležitý kvůli posílení vlastní identity již od kojeneckého věku dítěte. V 80. letech se také objevily další zmínky o otci a negativních jevech, které otcovství provází. Jednalo se hlavně o nepřítomnost otce, o špatného otce či zneužívajícího otce. Veškeré diskuse o nepřítomnosti otce u výchovy vrcholily hlavně v 90. letech, kdy byl zastáván ten názor, že role otců jako živitelů rodiny se může změnit v souvislosti se sociokulturními a ekonomickými podmínkami nebo v souvislosti se společenským kontextem. V té době se mohlo zdát, že společnost se už bez otcovské role nemůže obejít. Psychologie otců byla na nějakou dobu vyměněna hlavně zájmem o sexualitu mužů a jiné role mužů³⁰.

²⁸ Srov. KAST, V. *Otcové – dcery, matky – synové: práce s rodičovskými komplexi jako cesta k vlastní identitě*.

²⁹ Srov. ŠULOVÁ, L. *Raný psychický vývoj dítěte*. s. 137–140

³⁰ Srov. ETCHEGOYENOVÁ, A. *Psychoanalytické názory na otce*. *Revue psychoanalytická psychoterapie*.

V polovině 90. let se zájem vrátil zpět k mužům otcům a také ke zkoumání jejich rolí a úloh ve vývoji a výchově dítěte. Často byl probírán význam otce pro dítě, rozdílnost otce a matky nebo představy o dobrém otci. Na konci 90. let byl potvrzen fakt, že funkci rodičovství může vykonávat kromě matky také otec. Ukázalo se, že dítě potřebuje hlavně kvalitní péči a je jedno, jestli mu ji poskytuje matka nebo otec³¹.

V současnosti je otcovství rozdělováno do třech hlavních dimenzí. První dimenzí je otcovská odpovědnost, dále angažovanost otce u výchovy a přítomnost otce³². Pohlédneme-li na otcovskou roli v historickém kontextu, přeměnila se otcovská role v tzv. nové otcovství³³.

Dnešní role otce v rodině je považována za nedůležitou a mluví se o úpadku této role. Otec je viděn jen jako sponzor dětí, který nemá silnou autoritu. Zároveň jsou kritizováni současní otcové za své snahy o podílení se na péči o dítě a tyto snahy jsou označovány jako bezradné. Muži jsou nabádáni, aby odlišovali otcovství od mateřství, což je něco úplně jiného³⁴.

V jiných situacích je kladen důraz na aktivitu otců při výchově dětí, ale i strach z případné feminizace výchovy. Mužství i otcovství prochází menší krizí, kdy se otcové snaží vrátit do intimního rodinného společenství. V současnosti se také někteří muži a ženy snaží vypořádat se zmatením rodičovských rolí. Shodují se však i v tom, že otcové to neměli a nemají příliš jednoduché, protože ke každému historickému období se váže představa o typickém ideálu otcovství. Tyto ideály jsou zachovány až dodnes a mohou fungovat jako archetypy či stereotypy³⁵. Jedním z rozdělení otcovství dle archetypů je rozdělení na otec vládce a otec země³⁶.

³¹ Srov. SEDLÁČEK, L. Mateřští otcové? In: JAVORSKÁ, Z. a kol. *Sborník z konference Aktivní rodičovství*. Brno: Nesehnutí Brno, s. 8–10.

³² Srov. LAMB, Michael E. *The father's role: applied perspectives*.

³³ Srov. MAŘÍKOVÁ, H. *Muž v rodině: demokratizace sféry soukromé*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1999. ISBN 80-85950-69-3.

³⁴ Srov. SCELZA, B. A., PRALL, S. P., SWINFORD, N., GOPALAN, S., ATKINSON, E. G., MCELREATH, R., SHEEHAMA, J., HENN, B. M., High rate of extrapair paternity in a human population demonstrates diversity in human reproductive strategies. *Science Advances*. 2020, **6**(8) doi:10.1126/sciadv.aay6195

³⁵ Srov. ZOJA, L. *Soumrak otců: archetyp otce a dějiny otcovství*. V českém jazyce vydání druhé, rozšířené a revidované autorem. Přeložili PATOČKA, P., ČAPLYGINOVÁ, O. Praha: Prostor, 2017. ISBN 978-80-7260-347-3.

³⁶ BURGESS, A. *Návrat otcovství: jak se stát moderním otcem*. Brno: Jota, 2006. ISBN 80-7217-296-4. s. 8, 10.

Především v zemích západního světa si otcovství během své historie prošlo čtyřmi různými etapami, kterými jsou³⁷:

- Otec jako autorita – učitel morálky,
- Otec živitel,
- Otec jako model mužské role,
- Pečující otec – nový typ aktivního otce.

Z hlediska negativního hodnocení lze rozdělit historicky otce do špatných typů takto³⁸:

- Arogantní otec – král,
- Kritický otec – soudce,
- Pasivní otec – budižkničemu,
- Nepřítomný otec.

1.5 Význam otce v jednotlivých etapách vývoje dítěte

Vývoj otcovské role a význam této role od narození dítěte až po dospělý věk dítěte nevzbuzuje až takový velký zájem, jako tomu bylo v minulosti u vztahu matky a dítěte. V současnosti se však díky různým společenským změnám a také díky aktivitě a přístupu otce k rodičovství tento vývoj hodně mění. Stále častěji se tak ukazuje, že otec má sice odlišný, ale zároveň významný vliv na dítě. Díky rodičovství lze uspokojit základní potřeby dospělého člověka, jelikož předpoklady rodičovství a také otcovství vznikají již před tím, než se dítě narodí³⁹.

Postoje rodičů jsou tvořeny už v dětství otců a matek jako takových, hrají zde důležitou roli vlastní zkušenosti s vlastními rodiči. Pro vývoj dítěte a pro jeho výchovu jsou potřební oba rodiče, protože se jejich role vzájemně doplňují. Matka poskytuje dítěti stabilní zázemí, pohodu a snaží se tak uspokojovat jeho potřeby. Naopak otcova role spočívá v tom, že dítě popichuje, vyzývá, destabilizuje, a snaží se ho přivést do nové situace. Existuje hned několik problémů, které mohou ovlivnit rozvoj vztahu mezi

³⁷ Srov. DUDOVÁ, R. Rozporuplné diskursy otcovství. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. 2006, 7(2), 6–11. ISSN 1213-0028.

³⁸ Srov. BENEDICTUS, L., McUTCHEN, A., MACVEAN, J.. *The Fatherhood. Inspiration for The New Dad Generation*. Australia: Murdoch Books, 2019. ISBN 9781760524920.

³⁹ Srov. BENEDICTUS, L., McUTCHEN, A., MACVEAN, J.. *The Fatherhood. Inspiration for The New Dad Generation*.

otcem a dítětem. Těmito problémy může být nízký zájem otce o dítě, přetíženost jednoho rodiče (nedostatek rozdělených rolí) nebo péče o dítě, kdy matka vyřazuje otce z péče o dítě⁴⁰.

1.5.1 Těhotenství a porod

Těhotenství je období, kdy dochází k přípravě na rodičovství, což je velice radostným očekáváním, které zasáhne jak ženu, tak muže. Zlomovým bodem je právě narození dítěte a první pohyby, protože v tu chvíli se dítě stává hlavním a nejdůležitějším objektem toho, co si rodiče představují a co si přejí⁴¹. Mnohé výzkumy potvrdily hlubší vztah mezi matkou a jejím citovým prožíváním a mezi chováním plodu uvnitř matky. Klíčovou roli v období těhotenství však hraje i muž – otec. Díky jeho vztahu k matce dochází k ovlivnění jejího prožívání, rovnováhy a obecného psychického stavu, což působí i na dítě. Vztah otce k dítěti, které se dosud nenarodilo, má také výrazný vliv na otcovskou roli a na její prožívání⁴². Kvalita tvorby vztahu mezi dítětem a otcem může být však ovlivněná mnohými faktory, mezi které patří:

- Vědomé rozhodnutí být otcem – otcové děti, které nejsou plánované, mohou pociťovat silné emocionální napětí na rozdíl od otců, kteří dítě plánovali. Ti bývají nadšení, cítí zodpovědnost, vlastní důležitost a utvářejí si k dítěti pouto. Někteří muži dokonce touhu po dětech skrývají nebo se bojí si přiznat, že by mohli dítě vychovávat⁴³.
- Vliv postoje společnosti a představy o muži v roli otce – společnost často přisuzuje otcům menší význam u vývoje dítěte. Naproti tomu je však plod dítěte brán jako potvrzení mužské hodnoty. Zájmu otce o dítě a podílu na jeho výchově může bránit nebo ho může ovlivňovat i politika státu či zaměstnavatele. Zaměstnavatel nemusí povolit otcí, aby docházel s těhotnou ženou na předporodní kurzy. Zaměstnanec má pouze nárok na doprovod těhotné ženy

⁴⁰ Srov. MATĚJČEK, Z. *Co děti nejméně potřebují*. s. 43–47.

⁴¹ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

⁴² Srov. BENEDICTUS, L., McUTCHEM, A., MACVEAN, J.. *The Fatherhood. Inspiration for The New Dad Generation*.

⁴³ Srov. BURGESS, Adrienne. *Návrat otcovství: jak se stát moderním otcem*. s. 109–112.

k lékaři⁴⁴. Během těhotenství otce nikdo moc neřeší, nikdo se o něho nezajímá. Zároveň on sám neví, od koho se mu může dostat podpory nebo pomoci.

- Pocit sounáležitosti a komunikace – otcové si mohou budovat vztah k dítěti různými způsoby, někteří spí u břicha své ženy nebo si s ním pravidelně povídají. Otec si však může někdy připadat zbytečně či nejistě, jelikož je těhotenství proces, který se odehrává někde jinde. Těhotenství tak mohou muži vnímat jako komplikaci, mohou si připadat, že ztrácí pozornost. Aktivita v oblasti komunikace otce s nenarozeným dítětem může pomoci zapojit se do citového vývoje dítěte, protože dítě pak po narození může rozpoznat jeho hlas. Zároveň jsou u mužů otců časté hormonální výkyvy a také změny v chování⁴⁵.
- Příprava v těhotenství – vhodná předporodní příprava může otce posouvat dál, tito připravení muži mají s dětmi bližší vztah, komunikují s nimi častěji a také o ně více pečují. Vhodně připravené otce také po porodu nikdo neodsunuje na druhou kolej, bývají však více kritičtí, a to hlavně proto, že mají větší znalosti ohledně rodičovských praktik. Muži také často sledují fotky z ultrazvuku, dávají pozor na cvičení žen či poslouchají informace od lékařů atp. S tímto souvisí také přítomnost mužů u porodu. Ta je u nás možná zhruba od konce 80. let. Muž by měl během porodu ženu podporovat, a také by měl navázat první kontakt s narozeným dítětem. Otec, který je do přítomnosti u porodu tlačěn, často trpí pocitem bezradnosti, zbytečnosti a může být spíše zátěží než oporou. Oproti tomu otcové, kteří chtějí být u porodu a vědí vše kolem porodu, zažívají pocit sounáležitosti⁴⁶. Muži mají již vrozené dispozice k tomu, aby se k dítěti chovali specifickým způsobem, který může prospět dalšímu vývoji dítěte. Muži se dítěte dotýkají, sledují ho, hovoří na něj stejně jako matky nebo se k němu staví stejně jako matky⁴⁷.

⁴⁴ Srov. Nařízení vlády 590/2006 Sb., kterým se stanoví okruh a rozsah jiných důležitých překážek v práci ve znění platném k 4. 1. 2021.

⁴⁵ Srov. BURGESS, A. *Návrat otcovství: jak se stát moderním otcem*. s. 113.

⁴⁶ Srov. tamtéž. s. 116–117.

⁴⁷ Srov. MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*.

1.5.2 První měsíce po narození dítěte

Po přípravné fázi před narozením dítěte dochází k dalšímu důležitému momentu, během kterého může docházet k posunu vnímání otcovství. Již v první chvíli po porodu dochází k tomu, že otec navazuje vztah se svým dítětem. Otcové si s dětmi již v počátečních měsících dětského života vytváří citové pouto, díky kterému mohou získat vzájemný pocit bezpečí a jistoty, které jsou znakem základní důvěry. A právě základní důvěra je hlavním úkolem v tomto období, tedy prvních měsíců po narození dítěte⁴⁸.

Mnohé výzkumy říkají, že na rozdíl od matek tráví otcové s dětmi mnohem méně času a že se ne příliš často věnují základní péči o dítě. Pokud však dostanou příležitost, umí se o dítě postarat a snaží se plnit jeho potřeby. Otcové bývají vnímáni dítětem na rozdíl od matek odlišně, děti je berou jako jiné pohlaví, které s nimi jinak manipuluje, a které používá různé řečové prostředky. Každý rodič má vzhledem ke svému dítěti vlastní charakteristický pach, různou hrubost kůže, formu úchopu či motorický rytmus. Díky tomu může dítě s každým rodičem prožívat jinou zkušenost, buď homeostatickou harmonii s matkou nebo harmonii rozporu s otcem⁴⁹.

Důležitou roli sehrává otec také v oblasti sociálního učení dítěte, které je prokázané i u takto malých dětí. Existuje tzv. biologické zrcadlo, kdy se dítě snaží napodobovat mimické projevy otce. Otec tak působí na své dítě již od chvíle narození, poskytuje mu jiné zkušenosti a poznání⁵⁰. Péče o dítě, pravidelnost kontaktu otce s dítětem a také synchronizování možných interakcí otce a dítěte jsou důležité prvky, které jsou potřeba pro tvorbu vzájemných vztahů, ale také pro obohacení a rozvoj otcovské osobnosti a otcovských kompetencí⁵¹.

V roce 2018 byl do českých zákonů ukotven institut „otcovské poporodní péče“. Takzvaná otcovská dovolená by měla napomoci otcům k navázání hlubšího vztahu s dítětem a měla by zároveň umožnit i jejich větší participaci při péči o dítě. O tuto dávku nemocenského pojištění mohou zažádat muži zapsaní v rodném listu dítěte, a to

⁴⁸ Srov. BENEDICTUS, L., McUTCHEN, A., MACVEAN, J.. *The Fatherhood. Inspiration for The New Dad Generation.*

⁴⁹ Srov. MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují.*

⁵⁰ Srov. MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí.* Vyd. 6. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0519-7. s. 26.

⁵¹ Srov. BURGESS, A. *Návrat otcovství: jak se stát moderním otcem.*

nejdéle do jeho šesti týdnů věku. Dávku lze čerpat po dobu jednoho týdne⁵². Na základě směrnice Evropského parlamentu by se tato doba měla prodloužit o 3 dny na celkových 10 dní. Do zákonů ČR by to pak mělo být implementováno nejdéle do srpna 2022. Zároveň směrnice nevyklučuje možnost využití dávky již před porodem. To je již v kompetenci jednotlivých členských států.⁵³

1.5.3 První rok života dítěte

Během kojeneckého období dochází k rychlým změnám, jednak k fyziologickým, tak i ke změnám v rozvoji senzomotorických schopností. Těmi je myšlena například změna nahodilých pohybů v záměrné pohyby atd. V tomto období je důležitým prvkem senzomotorický vývoj. Díky vzájemnému kontaktu rodičů a dítěte dochází k objevování a cvičení vlastních možností dítěte. Ten, kdo o dítě pečuje, musí reagovat na jeho signály a musí je rozpoznat tak, aby mohl odpovědět na jeho potřeby. Jako přirozený projev můžeme brát přijetí rodičovské role, která obsahuje všechnu péči a zároveň obětování se pro dítě⁵⁴.

V období prvního roku života dítěte nemá otec přesně danou a vymezenou roli. Pomáhá dítěti nabízet a rozvíjet jiné kompetence než matka. Snaží se dítěti zpestřit všední den odlišnou formou tělesné stimulace nebo vzájemné hry⁵⁵. Dítě potřebuje získávat pocit bezpečí, jistoty, důvěry jak u matky, tak u otce. Dítě má silné pouto k oběma rodičům, pouto je stejně významné. Odlišný přístup však vidí dítě u otce, protože v něm vidí tendenci více si hrát. Otec může stejně jako matka dobře rozpoznat potřeby kojenců a může na ně také vhodně reagovat⁵⁶.

Matky upřednostňují v souvislosti s péčí o kojence častěji zrakové hry, oproti tomu otcové se zaměřují spíše na pohybové hry nebo dotykové hry. Snaží se kojencům ukázat svět, škádlit je, lechtat apod. Angažují se také u popichování nebo u pošťuchování⁵⁷. Co se týče socializace či jazyka, tak lze rozpoznat různé poznatky o odlišnosti jak

⁵² Srov. Zákon 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění ve znění platném k 5. 2. 2021.

⁵³ Srov. Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2019/1158 ze dne 20. června 2019 o rovnováze mezi pracovním a soukromým životem rodičů a pečujících osob a o zrušení směrnice Rady 2010/18/EU. Úřední věstník Evropské unie L188/79 ze dne 12. 7. 2019. s. 79–93.

⁵⁴ Srov. ŠULOVÁ, L. *Raný psychický vývoj dítěte*. s. 44.

⁵⁵ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. s. 118.

⁵⁶ Srov. MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*.

⁵⁷ Srov. ŠULOVÁ, L., *Raný psychický vývoj dítěte*. s. 137–138.

v používání jazyka, tak v komunikaci s dítětem. Matka často dítěti opakuje, ptá se ho a snaží se přizpůsobit se formulaci otázek na té úrovni, aby tomu dítě porozumělo. Otcové mají menší jazykové schopnosti, často používají složité pojmy, mívají bohatší slovník a nesnaží se přizpůsobit se úrovni komunikace dítěte⁵⁸.

1.5.4 Období batolete

Když hovoříme o období batolete, je tím myšleno období mezi jedním až třetím rokem. Toto období zahrnuje zejména rozvíjení samostatné chůze, osvojování jazyka, rozvoj autonomie či rozšíření sociálních vztahů dítěte. Dále začíná uplatňovat vlastní autonomii a snaží se pochopit vlastní možnosti. Batole začíná rozvíjet chůzi a řeč, díky čemuž dochází ke vzniku nových dovedností a rolí⁵⁹.

Během batolecího období probíhají různé fáze procesu separace či individuace. Předpokladem pro tyto procesy je pochopit stálost objektů či osob a zrození psychologického já u dítěte. Jako důležitou aktivitu v batolecím období můžeme označit hru, navazování přátelských vztahů s okolím nebo objevování vlastních odlišností a rozdílů od ostatních. Batolata se také snaží osamostatnit a snaží se prozkoumávat své okolí. Proces osamostatňování s sebou přináší také možné regulace chování, tedy odměnu či potrestání. U dítěte v batolecím věku dochází také k sebezprosazování, k tzv. negativismu. Rodiče směřují pozornost k dítěti hlavně v souvislosti s osvojováním si hlavních hygienických potřeb a návyků⁶⁰.

Dobrá a bezpečná interakce mezi dítětem a otcem může kladným způsobem ovlivnit sociální chování a vývoj dítěte i v pozdějším věku⁶¹. Čím více roste autonomie dítěte, tím více je otec zapojen do vzájemné interakce. Je to hlavně proto, že dítě podporuje v experimentech a při průzkumných výpravách. Dítě se tak obrací na otce v různých dalších situacích, jako třeba při doprovázení dítěte do jiného prostoru nebo

⁵⁸ Srov. MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. Třetí, upravené vydání. Praha: Vyšehrad, 2017. ISBN 978-80-7429-797-7.

⁵⁹ Srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9. s. 77

⁶⁰ Srov. ŠULOVÁ, L. *Raný psychický vývoj dítěte*. s. 61.

⁶¹ Srov. CORDELL, A. S., PARKE, R. D., SAWIN, D. B. Fathers' Views on Fatherhood with Special Reference to Infancy. *Family Relations*. 1980, **29**(3). doi:10.2307/583853

když se dítě seznamuje s cizím objektem. Otec totiž umí podpořit jakoukoliv aktivitu dítěte, a to i za cenu nejistého či rizikového chování⁶².

Další možností, jak může otec přispět k socializaci dítěte, je ta, že bude stimulovat jeho schopnosti, aby si mohlo tvořit vztah k ostatním. Pokud otec dítě škádlí, dodává mu odvalu nebo ho pobízí k nějaké aktivitě, jedná se o činnost, která směřuje k vyvedení z rovnováhy nebo k přizpůsobení se něčemu jinému a novému. Dítě si pak v této situaci musí umět poradit. Veškeré tyto aktivity pomáhají dítěti v tom, aby se naučilo vytrvat a brát v úvahu vlastní sílu a moc. Pokud se dítě zapojuje s otcem do her, kterými je skákání, lechtání či zápasení, pak si s otcem vytváří cit pro pravidla a pro soupeře. Otec tak může přispět k tomu, aby si dítě v tomto věku odhalovalo své vlastní schopnosti a dovednosti a aby získávalo sebedůvěru a reflexi⁶³.

Kontakt a komunikace s otcem, které jsou pro dítě náročnější než s matkou, vyžadují mnohem větší úsilí. Veškerá komunikace s dítětem v tomto věku však napomáhá k tomu, aby dítě snadněji vstupovalo do prostředí mimo rodinu, které na něho klade vyšší nároky⁶⁴. Otec i matka vyvíjí na dítě silný tlak, který se týká přijetí jeho genderového jednání a chování. Dítě si tak díky tomu tvoří představy o mužských a ženských rolích a snaží se ujasnit si svou vlastní společenskou roli. Pro dítě je otec důležitý v souvislosti s psychosexuálním vývojem dítěte v batolecím období, chlapci se s otcem identifikují, zatímco pro dívky je hlavním objektem lásky⁶⁵.

1.5.5 Předškolní věk

Jako předškolní věk lze označit období mezi třemi až šesti lety života dítěte. Nejčastější aktivita v tomto období je hra, která je mnohdy spojená s pohybem a spoluprací s vrstevníky dítěte v předškolním věku. Vztah dítěte v předškolním věku s otcem dává velkou možnost vytvořit si s dítětem přátelství. Špatný vztah dítěte s otcem pak může vést jen k uspokojivému vztahu přátelství, který není příliš pozitivní. Děti mají raději takového otce, který vyjadřuje častěji pozitivní emoce než ty negativní. Pokud otec pomáhá dítěti a přijímá jeho emoce, může to vést v pozdějším věku k nižší agresivitě

⁶² Srov. ŠULOVÁ, L., *Raný psychický vývoj dítěte*. s. 64.

⁶³ Srov. CORDELL, A. S., PARKE, R. D., SAWIN, D. B. *Fathers' Views on Fatherhood with Special Reference to Infancy*.

⁶⁴ Srov. MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*.

⁶⁵ Srov. CORDELL, A. S., PARKE, R. D., SAWIN, D. B. *Fathers' Views on Fatherhood with Special Reference to Infancy*.

chlapců a k nižší negativnosti dívek. Otec v tomto věku slouží jako model, při kterém dítě pracuje s emocemi, což výrazně ovlivňuje vztahy s jeho vrstevníky⁶⁶.

Dítě předškolního věku zažívá poprvé intenzitu prožitku, jeho krátkodobost a proměnlivost. Dochází k formulaci hlavních citových projevů a také ke schopnosti rozumět vlastním citům a empatii. Ve chvíli, kdy dítě sleduje vzájemnou interakci mezi rodiči (řešení problémů, komunikace, rozhodování atd.), dochází k formování a přijímání pohlavní identity, vztahu dítěte k sobě samému a také k tvorbě učebních či pracovních zvyků⁶⁷.

Dítě se v tomto období více uvolňuje z vázanosti na rodinu a rodinné prostředí a jejich vrstevníci vcházejí na vývojovou scénu jako důležitý a významný prvek. Z oblasti prosociálních vlastností je právě předškolní období tím nejkritičtějším⁶⁸.

Ve věku kolem 5 let se dítě snaží napodobovat genderovou stálost a snaží se hledat vzory stejného pohlaví. Pokud začíná napodobovat rodiče stejného pohlaví, může si tím posílit sebejistotu nebo se učit modelům chování, které odpovídají vlastnímu pohlaví. V předškolním věku dochází velice často k rozvoji mužské identity. Chlapci jsou více než dívky podporováni svým okolím ve své vlastní mužské roli, snaží se více zaměřovat na chlapecké hračky a pokud si hrají, tak dávají přednost chlapcům. V předškolním věku tak dochází díky otcům k další a větší diferenciaci dítěte⁶⁹.

1.5.6 Školní věk

Klíčovým okamžikem školního věku je hlavně nástup dítěte do školy a zároveň adaptace na celý školní proces a na školní práci. U dítěte se stále rozvíjí a zdokonalují motorické schopnosti a dochází také stále k vývoji řeči. Rozvíjí se u něho také proces socializace, jelikož dítě získává další kontakty (učitel, spolužák). V souvislosti s tím se u dítěte zdokonaluje sebekontrola, porozumění emocím, zvyšuje se také morální vývoj dítěte⁷⁰.

⁶⁶ Srov. MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*.

⁶⁷ Srov. ŠULOVÁ, L. *Raný psychický vývoj dítěte*. s.72–77

⁶⁸ Srov. MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*.

⁶⁹ Srov. ŠULOVÁ, L., *Raný psychický vývoj dítěte*. s. 96

⁷⁰ Srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. s. 120–141.

Význam otce pro dítě školního věku se zvětšuje. Otec představuje nositele celkové autority a v koalici s matkou je tato autorita ještě silnější⁷¹.

Významnými rolemi otce pro dítě ve školním věku jsou hlavně tyto čtyři role⁷²:

- vyzyvatel posilování motorických schopností,
- mentor
- reprezentant okolního prostředí,
- podporovatel hlavní role.

Otec se snaží dítě ve školním věku podporovat, učit ho dodržovat pravidla, spolupracovat a prosazovat se v okolním prostředí. Otec může dítě buď instruovat nebo si s ním může hrát. Další důležitou rolí otce je zprostředkování životních zkušeností. Otec vystupuje před dítětem jako ten, kdo není příliš často doma, ale v práci, a tak je hlavním představitelem pracovního světa, které funguje dle jiných pravidel a principů. Hlavní rolí otce je role učitele a role mentora vlastních zkušeností či dovedností, a to buď v souvislosti s praktickými věcmi, ale také v souvislosti s pracovním prostředím a sportem⁷³. Otec je také významná osoba, která se snaží ovlivnit intelektuální schopnosti, motivaci a postoj dítěte ke vzdělání a školnímu prostředí⁷⁴.

1.5.7 Období dospívání

Obdobím dospívání je myšlen věk od 11 let, zhruba až do 21 let, kdy je dítě adolescentní. V tomto období dochází k různým výrazným tělesným, psychickým i sociálním změnám. Období dospívání je věkem, kdy děti objevují vlastní intimitu, dochází k introspekci a ke každodennímu snění⁷⁵. V tomto období dochází k rychlému vývoji a rozvoji jak motorických, tak percepčních dovedností, což vede k novým zájmům. Mezi hlavní aktivity, které jsou u dospívajících obvyklé, patří hlavně získávání autonomie a přijímání vlastní odpovědnosti za tuto autonomii. Dospívající lidé se snaží

⁷¹ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. s. 318.

⁷² Srov. BURGESS, Adrienne. *Návrat otcovství: jak se stát moderním otcem*.

⁷³ Srov. MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*.

⁷⁴ Srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*.

⁷⁵ Srov. MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*.

uvolnit ze závislosti na svých rodičích a snaží se vytvořit si významné vztahy se svými vrstevníky⁷⁶.

V období dospívání dochází k osamostatňování se a dochází ke vzniku potřeby vyměnit rodičovskou roli a způsob, kterým je tato role naplňována. Stává se, že díky interakčnímu socializačnímu působení mezi dospívajícím jedincem a jeho rodiči dojde k odchodu dítěte z rodiny. Dítě už je dospělé, což špatně přijímají hlavně matky. Otcové se snaží udržet si odstup od této problematiky, snaží se chovat racionálně, směřují k autoritativním výchovným zásahům. Co se týče otců a synů, ti společně řeší nejčastěji prosazování samostatnosti. Oproti tomu s dcerami řeší otcové výrazné emoční reakce, což je pro otce mnohdy problémem. Velký význam je kladen na vztah otce a syna. Pokud je syn negativní a snaží se o provokaci, pak se chce sám osamostatnit a snaží se vymezit se vůči mužské autoritě⁷⁷.

Otec i matka mají v období dospívání dítěte zcela odlišnou roli. Matky se snaží s dětmi spojit, být jim na blízku a otcové se snaží více dbát na oddělenost a odlišnost. Vzájemnými interakcemi však pomáhají dospívajícímu dítěti v tom, aby se osamostatnilo a plnilo své úkoly. Otcové dospívajícím dětem ve vyšším věku více důvěřují, spoléhají na ně, a tím jim pomáhají získat vlastní identitu, autonomii a nezávislost⁷⁸.

Mezi nejdůležitější funkce otce v období dospívání můžeme zařadit podporu samostatnosti, model při orientování se na okolní prostředí a zdůraznění pohlavní role⁷⁹.

Významnou rolí otce je v období dospívání také zdůraznění pohlavní role svého dítěte. Otec díky vzájemné komunikaci a interakci může pozorovat svou mužskou roli při vývoji dítěte. Může ovlivnit vývoj ženskosti a ženského chování své dcery. Otec umožňuje dceři tělesnou blízkost, ale musí jí dát hranice a musí dbát na identifikaci s matkou, aby nedošlo k přílišné idealizaci otce. Dále pak mezi otcem a jeho synem dochází k tvorbě identity. Syn se snaží napodobovat otce, učí se z jeho mužského modelu⁸⁰.

⁷⁶ Srov. MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. s. 85.

⁷⁷ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. s. 406.

⁷⁸ Srov. CORDELL, A. S., PARKE, R. D., SAWIN, D. B. *Fathers' Views on Fatherhood with Special Reference to Infancy*.

⁷⁹ Srov. BURGESS, A. *Návrat otcovství: jak se stát moderním otcem*.

⁸⁰ Srov. CORDELL, A. S., PARKE, R. D., SAWIN, D. B. *Fathers' Views on Fatherhood with Special Reference to Infancy*.

1.5.8 Mladá dospělost

Toto období začíná během dosažení 21 let. Autoři odhadují její ukončení kolem 30–32 let⁸¹. Vývoj takového jedince se stává závislý hlavně na jeho životních událostech a zkušenostech. Jako hlavní aktivitu v tomto věku lze označit zisk nezávislosti na svých rodičích, hledání partnera, který je vhodný pro založení rodiny, volba povolání, rozvoj profesních kompetencí či seberealizace⁸². Pokud se podíváme na socializační oblast, tak ta se vyznačuje hlavně zralostí v oblasti změny vztahů s lidmi a přijímání nových sociálních rolí. Dospělý jedinec se stává nezávislým na svém okolí, důležité jsou pro něho vztahy s jeho vrstevníky⁸³.

Hlavně u otců vzniká vyšší potřeba kontaktu se svými dětmi – dospělými. Otcovství je především u stárnoucích otců významnější, než tomu bylo dříve. Souvisí to hlavně se změnou jejich osobnosti a s tím, že se snaží více koncentrovat na vztahy s lidmi, a snaží se jim poskytovat péči. Pokud děti odejdou z rodiny nebo uzavřou manželství, dochází tak k významnému ovlivňování uspokojení základních potřeb obou rodičů. Rodiče se cítí prázdní a nadměrně stimulovaní⁸⁴.

Otce často obohacuje vztah k jeho dětem více, než si někteří jedinci vůbec myslí. Mezi nejčastější vlastnosti vztahu mezi otcem a dítětem můžeme zařadit emocionální podporu, smysluplnost a akceptaci. Otcové bývají rádciem, pečovatelem a vedou své dítě k osamostatnění. Otcové se svými syny soupeří, berou je jako konkurenci. To může souviset s různým vývojovým obdobím, kdy se otec a jeho děti navzájem nachází⁸⁵.

1.6 Vztah otce a dítěte

1.6.1 Vztah otce a dcery

Spojení otce a jeho dcery bývá označováno mnohdy jako fatální, tj. velmi podstatné. Vztah mezi otcem a dcerou bývá harmonický. Zároveň i vztah mezi otcem a jeho dcerou může být někdy problematický. Otec poskytuje své dceři pocit bezpečí a jistoty,

⁸¹ Srov. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. s. 167–172.

⁸² Srov. tamtéž, s. 169–171.

⁸³ Srov. BURGESS, A. *Návrat otcovství: jak se stát moderním otcem*.

⁸⁴ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*.

⁸⁵ Srov. MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*.

pocit že se o něho může dcera opřít. Když má dcera nějaký problém, může běžet do otcovo náruče, kde najde vždy bezpečí, jako kdyby byla malá holčička. Dcera, ze které po nějaké době vyroste mladá žena, která dělá ve svém životě různé změny a nebojí se pustit se do něčeho neznámého. Tato žena navíc vkládá více důvěry do života, jelikož v jejím dětství ji provázela jistota a ochrana právě ze strany otce. O tuto jistotu a ochranu se žena mohla v mládí opřít, mohla jí důvěřovat⁸⁶.

Pevnost vztahu mezi otcem a dcerou může výrazně zvýšit fakt, že dcera bude mít v budoucnosti a v dospělosti zdravé sebevědomí i sebeúctu, a že bude schopná orientovat se v problémech, které bude také umět řešit. Zároveň bude schopná budovat pevný vztah se svým partnerem. Pro dceru je důležité, aby cítila od svého otce přijetí. Otec musí přijmout její osobnost, ale také její emocionalitu. Je důležité, aby dcera věděla a cítila, že ji otec miluje takovou, jaká je. Je pro ni velice důležité, že i když dělá cokoli, její otec jí naplno důvěřuje. Otcova jistota totiž dodává dceři jistotu. Je však třeba dbát na to, aby dcera brala v úvahu otcovy hranice, za které by neměla zacházet⁸⁷.

Když se dcera dostává do školního věku, otcové mívají ještě důležitější roli. Působí na tvorbu názorů svých dcer a na jejich vlastní představy o světě, hodnotách, o sexualitě, vztazích atd. Pokud je v tomto období nebude otec plně podporovat, mohou se jen těžko vyrovnat se všemi těmito aspekty, které mohou znamenat značný handicap⁸⁸.

Otec nemízí ze života své dcery ani v období dospělosti. Jen se jeho role trochu mění. Ve chvíli, kdy se dcera stává nezávislou, otec se dostává do role životního rádce. Pro některé otce je proměna dcery v dospělou ženu bolestná, ale jedná se o nezbytnou a důležitou část vývoje každého člověka. Pokud měl otec se svou dcerou již v mladším věku kladný a přátelský vztah, bude se pak dcera cítit dobře ve chvíli, kdy si půjde k otci pro radu ohledně vztahů, zaměstnání, života atp⁸⁹.

⁸⁶ Srov. NOVÁK, T., DVOŘÁČKOVÁ, B. *Vztah otce a dcery*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2078-4. s. 8–10.

⁸⁷ Srov. ZIA, A., MALIK A. A., ALI, S. M. Father and Daughter Relationship and Its Impact on Daughter's Self-Esteem and Academic Achievement. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies* . 2015, 4(1) 311–316. doi:10.5901/mjss.2015.v4n1p311.

⁸⁸ Srov. PERKINS, R. M. The father-daughter relationship: Familial Interactions That Impact a Daughter's Style of Life. *College Student Journal*. 2001, 35(4), 616–626.

⁸⁹ NOVÁK, T., DVOŘÁČKOVÁ, B. *Vztah otce a dcery*. s. 23.

1.6.2 Vztah otce a syna

Osobnost každého rodiče je pro dítě důležitá, zejména v souvislosti s tvorbou jeho identity⁹⁰. Vzhledem k tomu, že stále častěji dochází k situacím, kdy u výchovy chybí otcové, mluví se o tzv. ohrožených chlapcích. Pro tyto chlapce a syny může být nepřítomnost mužského vzoru nebezpečnější než pro dívky. Pokud chlapci nemají v dětství a v průběhu dospívání kvalitní mužský vzor, mohou mít problémy s vlastní identifikací, a v budoucnu se mohou potýkat s problémem ohledně pevného místa ve funkčním heterosexuálním vztahu.

Důležitým prvkem vztahu mezi otcem a synem bývá nejčastěji rivalita. Každý syn totiž ví, že s otcem je třeba soupeřit. Když v rodině chybí otec nebo pokud se v rodině objeví nový muž, se kterým nemá syn dobrý vztah, může hrozit to, že bude syn muset soupeřit s někým úplně jiným, koho nemá rád⁹¹.

Aby u chlapců proběhl zdravý vývoj ve vnitřně silné muže, je nutná přítomnost pozitivních mužských vzorů, a to hlavně otců. Otec nesmí pro svého syna být arogantním vládcem, krutým soudcem, ale ani pasivním jedincem či neznámou osobou, která nebývá často doma. Takovýto typ otce je pak pro syna příliš vzdálenou a nepochopenou postavou⁹².

Předpokladem funkčního a kladného vztahu otce a syna může být:

- Dostatek přítomnosti otce, kterou lze vyplnit smysluplně, zábavou či poučením,
- Prostor pro mužské činnosti,
- Emoční aktivita otce (zájem o syna, zodpovědnost, důvěra, pýcha atp.),
- Vhodná výchova (důslednost, přísnost atp.),
- Otevřenost rozhovorů mezi otcem a synem (o hlubších tématech),
- Propojení vztahu mezi otcem a synem ve vztahu s ostatními členy rodiny.

Všechny tyto zmíněné aspekty jsou znakem ideálního vztahu, který však není jednoduché naplnit. Přesto je nutné, aby byl tento ideál nadále připomínán a zmiňován⁹³.

⁹⁰ Srov. NOVÁK, T. *Vztah otce a syna*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2079-1. s. 31.

⁹¹ Srov. PERKINS, R. M. The father-daughter relationship: Familial Interactions That Impact a Daughter's Style of Life.

⁹² Srov. BIDDULPH, S. *Kniha o mužství*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0012-3. s. 91–93.

⁹³ Srov. MILLER, E. D. Why the Father Wound Matters: Consequences for Male Mental Health and the Father-Son Relationship. *Child Abuse Review*. 2013, 22(3), 194–208. doi:10.1002/car.2219.

1.7 Představa o otcovství

Muži mají často o otcovství různé představy, které se nejčastěji týkají obav. Zároveň se však těší a jsou plní očekávání, až se jejich potomek narodí. Během těhotenství si muži dělají představy o tom, jaký bude jejich život po narození dítěte. Tyto představy vychází hlavně z prožitých zkušeností s dětmi nebo ze vzpomínek na vlastní dětství, či z příběhů a vyprávění přátel a příbuzných⁹⁴.

Muž během těhotenství své partnerky mnohdy toužil po tom trávit s dítětem čas, což bylo často doprovázené tím, že se vymezoval vůči přístupu svého vlastního otce, který se v péči o dítě příliš neangažoval⁹⁵. Mnozí budoucí otcové, kteří jsou motivováni zejména pocitem zodpovědnosti a představou otce, kterým by chtěli být, dělají ve svém životě mnoho změn v oblasti své životosprávy. Často tito muži omezují alkohol, cigarety, začínají se zdravěji stravovat atp. Muži si zároveň během třetího trimestru začínají představovat, jakým otcem by mohli být a chtějí toho dosáhnout. Přehodnocují své životní postoje a to, co je pro ně podstatné. Představují si sami sebe s dítětem a řeší své zkušenosti s otcovstvím. Dochází u nich k lepšímu sebepoznání⁹⁶.

Během prvních 48 hodin života dítěte mají otcové pocit, že nemohou nic dělat, a tak se snaží učit se díky pozorování. Svou vlastní roli v tomto období berou jako doplňkovou, a ne příliš výraznou⁹⁷. Otcové často přemítají nad zkušenostmi se svými vlastními otci a je to přirozenou reakcí na otcovství, které se blíží. Snaží se si upevňovat představy otce, jakým by muž měl být. Muži se také chtějí vyhýbat chybám, se kterými se setkali během svého vývoje v dospělého jedince v rámci výchovy svého otce⁹⁸.

Chování otce k jeho dítěti bývá často ovlivňováno hlavně představami, že otec není pro dítě stejně významný a důležitý, jako je pro něj jeho matka. Tyto představy vznikají hlavně díky skutečnosti, že otec a dítě nejsou v tak blízkém biologickém vztahu a také díky tomu, že dítě je bezprostředně po narození v péči matky. Muži jsou však na otcovství pyšní,

⁹⁴ Srov. BUCKEY, J. J., JACINTO, G. Birth: A Rite of Passage. *The International journal of childbirth education*. 2013, **28**(1), 11–14.

⁹⁵ Srov. HÖFNER, C., SCHADLER, C., RICHTER, R. When Men Become Fathers: Men's Identity at the Transition to Parenthood. *Journal of Comparative Family Studies*. 2011, **42**(5), 669–686. doi:10.3138/jcfs.42.5.669.

⁹⁶ Srov. KOWLESSAR, O., FOX, J. R., WITTKOWSKI, A. First-time fathers' experiences of parenting during the first year. *Journal of Reproductive and Infant Psychology*. 2014, **33**(1), 4–14. doi:10.1080/02646838.2014.971404

⁹⁷ Srov. SILVA, C., CARNEIRO, M. Adaptation to parenthood: the birth of the firstchild. *Revista de Enfermagem Referência*. 2014, **4**(3), 17–26. doi:10.12707/RIII13143.

⁹⁸ Srov. KOWLESSAR, O., FOX, J. R., WITTKOWSKI, A. First-time fathers' experiences of parenting during the first year.

znamená to pro ně splnění jejich životního biologického úkolu a zároveň je to pro ně znakem, že potvrdili svou mužskou hodnotu⁹⁹.

Otcové začínají přemýšlet o významu aktivního otcovství. Nejvíce mužů si v souvislosti s tímto pojmem představuje to, že věnují dostatek času svému dítěti. Snaží se si s ním hrát, učit ho, jezdit s ním na výlety nebo s ním dělat různé sporty. Další představou aktivního otcovství je výchova a předávání hodnot dětem. Menší část otců si představuje to, že otcové a matky by měli sdílet své role v rodině a neměli by rozdělovat své role na mužské a ženské. Aktivním otcem může být také ten, kdo zůstává na rodičovské dovolené. Pro jiné je otcovství hlavně to, že dokážou zabezpečit veškeré finanční a materiální potřeby celé rodiny¹⁰⁰.

Pojem aktivní otcovství se již delší dobu objevuje jak v české společnosti, tak ve světě. Péče o děti neznámá to, že otec není příliš mužný, spíše naopak. Být otcem je pro mnohé muže žádoucí a pro některé ženy se to stává přitažlivé. Pokud nebudeme brát v potaz variabilitu diskusí a představ o dobrém otcovství, můžeme narazit také na problematiku otcovství u mužů gayů.

Výzkum, který byl věnován rozhovorům se třiceti gay muži ve věku 18 – 50 let, přinesl řadu zajímavých informací a to například, že oddělování identity gayů a rodičovské identity berou téměř všichni gayové za stereotyp, který tvoří heterosexuální společnost. Mnozí gayové ve výzkumu zmínili, že hlavním faktorem, proč chtějí být rodiči, je zejména jejich věk, finance či potřeba rozvoje jejich partnerského vztahu. Uváděli také, že mít či nemít děti nezávisí vůbec na sexuální orientaci, ale na tom, že pokud někdo dítě chce mít, tak ho mít může. Podle většiny gayů je však velkým problémem, že ve společnosti existuje představa o nevhodnosti gayů mužů mít děti. To pak samozřejmě ovlivňuje samotné gaye, ale také celé jejich životy. Vzhledem k přítomnosti homofobie v mainstreamové společnosti pak dochází k obavám gayů, které souvisí s blahem a spokojeností dětí, které budou vyrůstat s gay otci¹⁰¹.

Lze tedy říct, že celosvětový trend gay či lesbického rodičovství je jak ve světě, tak v české společnosti na vzestupu, což potvrzují mnohé výzkumy či odborné studie, ale také zpovědi a příběhy samotných gay či lesbických rodičů. I přes snahu zviditelnit tuto

⁹⁹ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*.

¹⁰⁰ Srov. ĎULÍKOVÁ, B. *Aktivní otcovství aneb proměna otcovské role v současné rodině*. Zlín, 2012. Diplomová práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Fakulta humanitních studií.

¹⁰¹ Srov. MARSIGLIO, W., PLECK, J. H. *Fatherhood and Masculinities*. In: Kimmel, M. S., Hearn, J., Connell, R. W. *Handbook of Studies on Men & Masculinities*. California, Thousand Oaks: SAGE Publications, 2005. s. 249–269. ISBN 9780761923695. doi:10.4135/9781452233833.n15.

problematiku je však v Česku o toto téma i nadále systematicky badatelský a akademický zájem. Mnohé diskuse či debaty o gay či lesbickém rodičovství se téměř vždy zaměřují na lesbické ženy a rodiny. Co se týče gayů, veškeré argumenty či informace se často zastavují či omezují na konstatování, že gayové obecně děti nechtějí, a toto téma tak není zcela relevantní¹⁰².

1.8 Otcové na rodičovské dovolené

Otec jako hlavní pečovatel o dítě není v dnešním světě nijak novým či zajímavým fenoménem, setkáváme se s tím již nějakou dobu. Tito otcové existovali i v minulosti, a představují různorodou skupinu mužů, kteří mají různou motivaci k pečování o dítě a také různou motivaci k tomu, aby tuto péči o dítě prováděli. Muži, kteří zůstanou s dítětem na rodičovské dovolené, jsou novým typem otcovství, jejichž představy vychází převážně z angažování se v oblasti péče a výchovy dítěte. I když v naší společnosti existují lidé, kteří této myšlence otců na rodičovské dovolené nejsou nakloněni, existuje řada výzkumů, které se zabývají právě touto problematikou. Nejčastěji tyto výzkumy zkoumají osobnosti obou rodičů, vlivy rodičů na dítě nebo vlivy na kvalitu a stabilitu vztahů v rodině mezi dítětem a jeho rodiči. Výsledky těchto výzkumů mluví jak o pozitivních výsledcích, tak i o těch negativních¹⁰³.

V literatuře se můžeme setkat s mnohým označením – otec na mateřské dovolené, otec na plný úvazek, otec na rodičovské dovolené, otec v domácnosti, pečující otec atp. Veškeré tyto názvy jsou určeny hlavně osobě, tedy otci, který se primárně staré o dítě v jeho brzkém věku, záleží převážně na autorovi a jeho pojetí¹⁰⁴.

¹⁰² Srov. DOLEŽAL, J. X. Když revolucionáři zvítězí. *Reflex*. 2006, 17(13), 6–10. [online]. [cit. 2021-01-16]. Dostupné z: DOLEŽAL, J. X. Když revolucionáři zvítězí. *Reflex*. 2006, 17(13), 6–10. [online]. [cit. 2021-01-16]. Dostupné z: <https://www.reflex.cz/clanek/stary-reflex-tema-reflexu/22254/kdyz-revolucionari-zvitezi.html>.

¹⁰³ Srov. ŠVAB, A., HUMER, Ž. “I Only Have to Ask Him and He Does It...” Active Fatherhood and (Perceptions of) Division of Family Labour in Slovenia. *Journal of Comparative Family Studies*. 2013, 44(1), 57–78. doi:10.3138/jcfs.44.1.57.

¹⁰⁴ Srov. MAŘÍKOVÁ, H. Pečující otcové: Příběhy plné odlišností. *Sociologický časopis*. 2009, 45(1), 89–113.

1.8.1 Kompetence otců k péči o dítě

Otcové mají stejné schopnosti a předpoklady k tomu, aby se mohli starat o dítě, a mohou se zcela bez problémů srovnávat s matkami pečovatelkami. Mezi mužem a ženou je jen nepatrný rozdíl při péči o dítě, a to převážně ve schopnosti se o dítě postarat¹⁰⁵.

V teorii je používán pojem primárně pečující osoba. Tato osoba označuje člověka, který se o dítě v raném věku stará. Pouto k této osobě je klíčové. Co se týče vztahu s dítětem, není však důležité, zda je touto osobou muž nebo žena¹⁰⁶.

Pokud se muž rozhodne, že chce celodenně pečovat o své dítě, mohou se mu do cesty postavit různé překážky, kterými je například stereotypní tendence společnosti. Pečování o dítě je samo o sobě bráno jako ženská záležitost, které nejsou muži schopni. Péče muže o dítě může být pro ostatní muže zženštilou činností, jelikož muž často bývá stavěn do pozice živitele rodiny, tedy do pozice muže v zaměstnání. Mezi další překážky, které mohou v tomto případě nastat, patří ekonomická situace. Muži se totiž k tomuto důležitému kroku – péči o dítě rozhodují hlavně ve chvíli, kdy jsou nezaměstnaní nebo mají nižší příjem než jejich partnerka. Stále se totiž nacházíme ve společnosti, kdy muži přináší do domácnosti více peněz než ženy a jsou tak důležitou součástí na podílu v rodinném rozpočtu. Odchod muže ze zaměstnání na rodičovskou dovolenou tak může vést k nižší ekonomické úrovni rodiny, což může být pro určité rodiny klíčovým problémem.

Rozhodnutí, zda muž zůstane na rodičovské dovolené, závisí také na pracovním uplatnění muže a na jeho postojích ke své profesní kariéře. Důležité jsou pro některé otce také postoje nadřízených či kolegů. Důležitá je ale také podpora partnerky či manželky nebo postoje zbytku rodiny. Zásadní jsou tedy sociodemografické, fyzické a ekonomické faktory, které jsou spojené se zaměstnáním, pracovním uplatněním, se vztahy či s podporou okolí¹⁰⁷.

¹⁰⁵ Srov. MATĚJČEK, Z. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte: normy vývoje a vývojové milníky z pohledu psychologa: základní duševní potřeby dítěte: dítě a lidský svět*. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0870-1. s. 10–18.

¹⁰⁶ Srov. BIDDULPH, S. *Mužství: jak zvládat všechny mužské role*. s. 35–60.

¹⁰⁷ Srov. MOSS, P., DUVANDER, A.-Z., Koslowski, A. [eds.] *Parental Leave and Beyond: Recent International Developments, Current Issues and Future Directions*. Bristol: Bristol University Press, 2019. ISBN 978-1-4473-3877-2. doi:10.2307/j.ctvfrxng. s. 29–51.

Některé státy zavedly v souvislosti s rodinnou politikou tzv. institut rodičovské dovolené. Ten nejčastěji navazuje na mateřskou dovolenou a mohou ho využívat i muži. Ve Směrnici Evropské unie, která ukládá členským státům povinnost uvést do souladu své zákony s evropskými, je ukotveno, že 2 měsíce z rodičovské dovolené nelze přenášet. Budou tedy vyhrazeny přímo pro otce¹⁰⁸.

Švédsko již díky obdobnému nástroji podporuje péči o děti. Je zde také uzákoněné vzájemné prostrídání obou rodičů v péči o dítě¹⁰⁹. Ve Švédsku je stanovena rodičovská dovolená (pomineme-li z jakého pojištění je placena) na celkem 480 dní. Z toho má otec vyhrazeno 240 dní a dalších 150 dní může získat od matky. Funguje to ovšem i naopak. K čerpání otci tedy zbývá 90 dní, které jsou nepřenositelné¹¹⁰. Hlavním dopadem je tvorba lepšího a bližšího vztahu mezi dítětem a jeho otcem. Matky pak díky tomuto kroku mají snadnější návrat do svého zaměstnání. I přes veškeré benefity tohoto švédského modelu se však častěji starají celý den o děti spíše ženy.

V Česku mohou otcové čerpat rodičovskou dovolenou ihned od narození dítěte. Délka této rodičovské dovolené trvá nejdéle do tří let věku dítěte. V tomto případě platí, že se zaručuje ochrana pracovního místa v zaměstnání. Otec na rodičovské dovolené je však u nás stále spíše raritou či rodinnou strategií. Zákon zároveň umožňuje čerpání mateřské dovolené matkou a rodičovské dovolené otcem současně¹¹¹.

¹⁰⁸ Srov. Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2019/1158 ze dne 20. června 2019 o rovnováze mezi pracovním a soukromým životem rodičů a pečujících osob a o zrušení směrnice Rady 2010/18/EU. Úřední věstník Evropské unie L188/79 ze dne 12. 7. 2019. s. 79–93.

¹⁰⁹ Srov. SEDLÁČEK, L., PLESKOVÁ, K. [eds.]. *Aktivní otcovství*. Brno: Nesehnutí, 2008. ISBN 978-80-903228-9-1. s. 18–23.

¹¹⁰ Sweden – Parental benefits and benefits related to childbirth. *European Commission: Employment, Social Affairs & Inclusion*. The Directorate – General for Employment, social affairs and inclusion. [online]. [cit. 2021-02-17]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1130&langId=en&intPageId=4808>.

¹¹¹ Srov. Zákon 262/2006 Sb., Zákoník práce ve znění platném k 30.01.2021.

1.8.2 Postoje otců k rodičovské dovolené

Mezi českou veřejností existuje poměrně malé povědomí o rozdílech mezi mateřskou¹¹² a rodičovskou dovolenou, případně o možnostech čerpání volna po narození dítěte¹¹³. Rozdíly mezi mateřskou dovolenou a rodičovskou dovolenou jsou otcům známy až díky vlastním zkušenostem. Rozhodnutí, že otec nastoupí na rodičovskou dovolenou souvisí s jeho nízkou informovaností ohledně rodičovské dovolené a zároveň souvisí s názory otců na rozdělení rolí v rodinách¹¹⁴.

Také pojem gender, tedy pohlaví, souvisí s otcem, který nastoupí na rodičovskou dovolenou. Genderové role jsou obecně proměnnými jak v čase, tak i v prostředí. Pojem pohlaví máme vymezený převážně biologicky, nedochází k žádné změně. Pojem gender může také značit rozdílnost názorů na očekávané či akceptovatelné chování žen či mužů, které je však něčím odlišné jak z hlediska prostorového, tak z hlediska časového. Jiné nároky na muže a pak existují v různých společnostech a kulturách, ale také mezi specifickými sociálními skupinami, které se nachází uvnitř naší společnosti¹¹⁵.

Pokud tedy převládá u klasického rodičovského páru tradiční dělba rolí, tedy to, že otec je živitel a matka se stará o dítě, může být například jejich soused aktivním otcem. I když jsou veškeré tyto přístupy k genderovým rolím různorodé, v každé společnosti jsou platné, normální a správné. Na těchto přístupech se totiž zakládá každodenní a odlišný přístup k osobám mužského či ženského pohlaví, díky čemuž vznikají genderové stereotypy¹¹⁶. Správná žena by neměla mít téměř žádné vlastnosti mužů a naopak. Tedy muži by neměli umět uspávat dítě, ale měli by se starat jen o obživu celé rodiny. Takto vznikají mnohá nebezpečí stereotypů v souvislosti s rodičovskou dovolenou mužů a žen.

¹¹² Jedná se o slangové označení jedné z šesti dávek nemocenského pojištění – Peněžitá pomoc v mateřství, viz Zákon 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění ve znění platném k 05.02.2021

¹¹³ V Česku bývá spojováno čerpání rodičovské dovolené a pobírání rodičovského příspěvku. Čerpání rodičovské dovolené se řídí zákoníkem práce (viz pozn. 111) maximální doba čerpání jsou 3 roky. Rodičovský příspěvek je ovšem dávkou státní sociální podpory a řídí se tudíž Zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře ve znění platném k 30.01.2021 a maximální doba pobírání jsou 4 roky.

¹¹⁴ srov. FRIEDLAENDEROVÁ, H. *Podoby otcovství v ČR – sociologický výzkum*. MPSV ČR. 2012. [online]. [cit. 2021-02-03]. s. 95–97. Dostupné z: <https://www.tatanaplnyuvazek.cz/wp-content/uploads/2013/05/zaverecna-zprava-podoby-otcovstvi.pdf>.

¹¹⁵ Srov. SEWARD, R. R., YEATTS D. E., ZOITARELLI, L. K. Parental Leave and Father Involvement in Child Care: Sweden and the United States. *Journal of Comparative Family Studies*. 2002, **33**(3), 387–399. doi:10.3138/jcfs.33.3.387.

¹¹⁶ Srov. SEDLÁČEK, L., PLESKOVÁ, K. [eds.]. *Aktivní otcovství*. s. 18–23.

Mnozí muži si stále udržují genderovou spravedlivost v domácnosti, oproti tomu však existuje mnoho partnerů, kteří tento model nerespektují až do příchodu svého prvního dítěte. Tím pádem dochází k návratu modelů, které zažíváme ve většinové společnosti. Existují zde tlaky společenských norem nebo očekávání okolního prostředí či různé další legislativní překážky a opatření, která genderovou spravedlnost podporují. Nezáleží na tom, jakou typologii mají rodiče, ale záleží na sociálním systému a na strukturách, které mohou různým modelům rodin stavět do cesty určité překážky¹¹⁷.

Otec, který zůstává na rodičovské dovolené, se stává ekonomickým, psychologickým, ale také sociálně politickým jevem. Takový otec je totiž netypickou formou otcovství, ke které se dostává stále více mužů. Nejedná se však o fenomén, který převládá, protože pořád tu jsou ne příliš povzbudivé postoje a názory společnosti, ale také postoje otce samotného. Důležitým faktorem je to, aby otcové pochopili, že otcovská role je součástí mužské identity a mohou být i součástí identifikace mužů s rolí primárních pečovatelů. K této definici mužské role dochází hlavně díky časté interakci s dítětem. Ne vždy je však otec smířený se svou rolí otce, který vykonává celodenně péči o dítě v jeho raném věku¹¹⁸.

Dalším důvodem, proč otcové nenastupují na rodičovskou dovolenou, jsou otázky, které se váží k mentalitě, a to že stále přetrvává tradiční chápání genderových rolí, kdy je žena ten hlavní rodič. Ženy i muži jsou obecně spokojeni s vlastními zkušenostmi z rodičovské dovolené, ženy však rodičovská dovolená uspokojuje více než muže, a některé ženy si ji touží zopakovat i v budoucnu. Důvod, proč se málo mužů vydává na rodičovskou dovolenou, je také ten, že ženy si často chtějí zachovat pro sebe krátkou dobu na mateřské dovolené, a proto chtějí nastoupit i na rodičovskou dovolenou. Muži tuto možnost tak přenechávají ženám¹¹⁹.

Dalšími faktory, proč muži nenastupují na rodičovskou dovolenou, jsou faktory, které se pojí s prací. Čím více času tráví člověk v práci, tím menší je pak pravděpodobnost, že nastoupí právě na rodičovskou dovolenou. Jelikož tráví muži více času v zaměstnání a mnohdy dělají i přesčasy, pak je to jasný důvod. Zároveň je také

¹¹⁷ Srov. HOLTER, H. *Sex Roles and Social Structure*. Oslo: Universitet Forlaget, 1970. ISBN 9788200044925. s. 22, 226.

¹¹⁸ Srov. MAŘÍKOVÁ, H. *Pečující otcové: Příběhy plné odlišností*.

¹¹⁹ Srov. KOWLESSAR, O., FOX, J. R., WITTKOWSKI, A. *First-time fathers' experiences of parenting during the first year*.

třeba říct, že muži, kteří hodně pracují, spojují otcovskou identitu s rolí živitele rodiny, což je pro ně zajímavější než péče o dítě¹²⁰.

Otcové, kteří nastoupili na rodičovskou dovolenou, sice bývají se svým zaměstnáním a pracovním zaměřením spokojeni, ovlivňují je však negativní názory kolegů či nadřízených. Ženy se oproti tomu v zaměstnání setkávají s většími kladnými ohlasy v souvislosti s nástupem na rodičovskou dovolenou, protože od ženy se to ve své podstatě očekává. Odchod na rodičovskou dovolenou u mužů může být chápán jako určitá neloajalita. Někde může vznikat pocit začínajících problémů na pracovišti, či zvýšení pracovní zátěže kolegů z důvodu odchodu na rodičovskou dovolenou¹²¹.

1.9 Nefunkční rodina a otcovství

V současnosti můžeme v médiích nebo ve společnosti zaslechnout pojem rodinná krize. Tradiční pojmání a chápání rodiny ztrácí obrovským tempem své nezastupitelné místo ve společnosti. Velkým trendem je dnes množství párů, které spolu nejsou sezdané. Hodně se objevují svobodné matky a také roste počet rozvodů. Rozvod je však za posledních pár desítek let společensky přijatelným aktem, který je snadno dostupný a může vyřešit manželské problémy, které vznikly. Rozvodům pomáhá také rozvodová legislativa a zároveň liberálnost našich soudů. Statisticky je dokázáno, že návrhy na rozvod podávají spíše ženy. Pokud budeme hovořit o příčinách rozvodu, pak se dostáváme k problematice vnějších a vnitřních činitelů. Jak bylo zjištěno, nevěra není hlavním důvodem, proč se rozpadá rodina. Mezi hlavní důvody patří finanční problémy, nebo rozdílnost jednotlivých osobností v rodině. Zároveň také roste počet exekucí a osobních bankrotů, a to hlavně z důvodu neustále se zvyšujících nákladů na život. Součástí této problematiky je také nedostatečné množství pracovních míst, které trápí nejjeden stát¹²².

¹²⁰ Srov. BURGESS, A. *Návrat otcovství: jak se stát moderním otcem*. s. 166.

¹²¹ Srov. SEDLÁČEK, L., PLESKOVÁ, K. [eds.]. *Aktivní otcovství*. s. 45–68.

¹²² Srov. LICEA-CEJUDO, R. C., ARENAS-SANDOVAL, L. K., SALAZAR-LEÓN, J., MARTÍNEZ-MARTÍNEZ, M. V., CARREÓN-RODRÍGUEZ, A., PEDRAZA-ALVA, G., PÉREZ-MARTÍNEZ, L. A dysfunctional family environment and a high body fat percentage negatively affect telomere length in Mexican boys aged 8–10 years. *Acta Paediatrica*. 2020, **109**(10), 2091–2098. doi:10.1111/apa.15234.

Rodiny často žijí na hraně svých sil nebo až za hranicí sociálního bytí. Takovéto rodiny jsou snadno zranitelné a mohou se proto rozpadnout. Společnost a naše kultura má velice významný vliv na to, zda se rodina může rozpadnout nebo ne. Samozřejmě, že je třeba brát v potaz i to, zda jsou v rodině oba manželé – rodiče funkční a organizovaní. Je třeba hledat příčiny i v kvalitě a kvantitě manželství. Pokud nemá ani jeden manžel – rodič zájem o udržení vztahu a rodinného života, pak je rozvod tím jediným možným řešením. Kvalita manželství a rodinného života závisí také na kvalitě osobnosti muže a ženy, kteří spolu žijí a sdílí rodinné prostředí¹²³.

Otec přestává být v rodině funkční ve chvíli, když netráví s rodinou čas¹²⁴. Důvodem může být cokoliv. Nejčastěji se jedná o pracovní vytížení, nemoc, rozvod, výkon trestu či smrt. Zároveň je otec nefunkční, pokud se chová lhostejně k dalším členům rodiny či věcem, které se rodiny týkají. Nefunkční otec bývá také často neangažovaný. Otec má u rodiny obrovskou moc a různé úkoly, které by měl naplňovat k prospěchu všech ostatních členů rodiny. U těchto úkolů však může také selhat. Udává pravidla, která by měla chránit dítě, ale zároveň mohou dítě zadusit. Otec by měl být k dispozici dítěti, aby plnil jeho potřeby, ale zároveň ho může nechat osamocené a opuštěné fyzicky i citově. Otec může u dítěte přispívat k jeho rozvoji nebo ho poškozovat zneužíváním a týráním, či ho využívat k tomu, aby naplňoval své vlastní potřeby.

Pokud rodina funguje a zakládá se na vině rodičů směrem k dětem, na pocitu viny a studu či pokud se zakládá na tajemství, které se pojí se studem a vinou (adopce, potraty atp.), pak se stává dysfunkční rodinou. V této rodině se mohou objevovat různé symptomy, ať už somatické, psychické či sociálně patologické (týrání, nemoci, zneužívání, sebevraždy atd.). Rodina se pak nezabývá dítětem a jeho výchovou, ale spíše daným problémem či tajemstvím. Pokud se otec v této rodině angažuje a je přítomný, může to mít pro rodinu ozdravné účinky¹²⁵.

¹²³ Srov. TURČEK, K. *Psychopatologické a sociálně-patologické prejavy u detí a mládeže*. Bratislava: Iris, 2003. ISBN 8088778999. s. 88–91.

¹²⁴ Srov. WRIGHT, Norman H. *Navždy tátovo děvče: [vztah mezi otcem a dcerou]*. Přeložila Alena KOŽELUHOVÁ. Praha: Návrat domů, c1998. ISBN 80-85495-13-9. s. 134

¹²⁵ Srov. SEDLÁČEK, L., PLESKOVÁ, K. [eds.]. *Aktivní otcovství*. s. 46

Dysfunkční rodina může vykazovat různé vlastnosti, a to z hlediska dlouhodobosti či intenzity. Nejčastěji se tyto vlastnosti neobjevují izolovaně, ale mnohdy na sebe čteně navazují. Jsou souborem maladaptivních forem chování, které mohou vyústit až v problémové chování.

Mezi nejčastější charakteristiky patří¹²⁶:

- Špatný vztah mezi rodiči,
- Porucha komunikace mezi rodiči a dítětem (využívání ironie, sarkasmu atd.),
- Vzájemné obviňování se mezi dvěma rodiči,
- Potlačení osobní identity během vývoje dítěte,
- Nevymezené rodinné role (nejasnosti v rolích, rigidita),
- Nevhodnost trestů směrem k dítěti (obviňování, nadměrné trestání, vydírání, ultimáta),
- Špatná sociální či finanční situace,
- Nedostatečná zpětná vazba k dítěti,
- Poruchové chování dítěte,
- Psychosomatické problémy dítěte,
- Psychiatrické problémy dítěte (anorexie, bulimie, sebepoškozování, sebevražda atd.),
- Bagatelizace vzniklých problémů (zlehčování, popírání řešení) atd.

V rodinách, kde byl otec získán k terapii, se ukazuje, že je to vhodný prostředek k uzdravení celé rodiny a k větší spolehlivosti než u těch rodin, kde otec chybí nebo není přítomen v emočním kontaktu¹²⁷. Proto lze považovat situace, kdy během separace dětí začínají otcové utíkat z rodiny, jako symptomy patologického chování. Otec i jeho organismus může reagovat na nároky a požadavky procesu separace dítěte různě, může se od dítěte vzdálit nebo utíkat pryč z rodiny. Pokud se na tuto problematiku budeme chtít podívat z časového hlediska, je spojené většinou s krizí středního věku otců, která je pro muže velmi velkou zátěží. Útěk otce například směrem k velkému pracovnímu vytížení může znamenat to, že si otec chce dokázat, že má ještě dostatek sil a že za něco stojí, nebo že jeho věk nezávisí na jeho pracovních výkonech. Co se týče útěku

¹²⁶ Srov. MLČÁK, Z. *Vybrané kapitoly z psychologie manželství a rodiny*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1996. ISBN 80-7042-452-4. s. 73–80.

¹²⁷ Srov. TRAPKOVÁ, Ludmila a Vladislav CHVÁLA. *Rodinná terapie psychosomatických poruch: rodina jako sociální děloha*. s. 56–59.

k milence nebo ke svým koníčkům, které mohou otce od vlastní rodiny odvést na dlouhou dobu, tak dochází v podstatě k vyhýbání se nutnosti čelit nárokům a požadavkům dospívajícího dítěte. Otec si dokazuje svou cenu v dovednostech a vztazích, ale mimo svou vlastní rodinu.

Veškeré tyto problémy a pohnutky na straně otce spolu souvisí. Otec se vyrovnává s pocitem, že ho jeho děti již nepotřebují, a snaží se tak najít si někoho, kdo ho ještě bude potřebovat. Otec také často během terapie zjistí, že má obrovskou ozdravnou potenci v otcovské roli, a že je nenahraditelným prvkem celé rodiny. Ty rodiny, které terapii nepodstoupí, se vzájemně vzdalují, ať už emočně, tak fyzicky. Členové takové rodiny si totiž neuvědomují, jaký mají význam, a zda vůbec mají nějaký význam pro svou rodinu¹²⁸.

¹²⁸ Srov. TURČEK, K. *Psychopatologické a sociálno-patologické prejavy u detí a mládeže*. s. 19–21.

2 Vnímání otcovství u mužů otců – kvalitativní výzkum

2.1 Cíl výzkumu

Cílem práce je analyzovat, jak muži vnímají svou roli otce před a po narození dítěte a zda pociťují nějaká dilemata v této roli.

Z cíle vychází následující výzkumná otázka:

VO: Jakým způsobem se liší očekávání od otcovské role a reálné naplňování této role?

2.2 Metodika práce

2.2.1 Metody a techniky sběru dat

S ohledem na cíl byla zvolena kvalitativní výzkumná strategie, metoda dotazování a technika hloubkového rozhovoru. Konkrétně se jednalo o biografický výzkum, který může zaznamenávat různé interakce člověka a jeho sociálního prostředí, zkušenosti v jeho sociálních rolích nebo vnitřní perspektivu člověka. Jde o přenesenou charakteristiku osobní historie člověka¹²⁹.

Nejčastěji se u biografického výzkumu používá narativní rozhovor, jako doplněk lze využít například kresbu časové osy, do které se graficky zachycuje životní dráha informanta pomocí významných událostí. Kromě vlastní biografie se výzkum zabývá také předmětem zájmu biografie skupin nebo institucí. Výzkum je zaměřen na delší časový úsek. Analyzována je v něm životní dráha, důležité životní události či zasazení určitého příběhu do společensko-historického kontextu¹³⁰.

V biografickém výzkumu je využíván materiál, který vznikl kontrolovaně. To znamená, že výzkumník ví o veškeré historii celého materiálu. Kromě rozhovoru je možné použít metodu dlouhého zkoumání. Při výzkumu je možné použít také deníky, soudní dokumenty, zápisníky atp.¹³¹

¹²⁹ Srov. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4. s. 130–131.

¹³⁰ Srov. tamtéž. s. 176–177.

¹³¹ Srov. SEDLÁKOVÁ, R. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-3568-9. s. 212, 227.

V biografickém výzkumu se obvykle pracuje s jednou hlavní otázkou. S ohledem na cíl práce jsem si určila následující tři otázky:

1. Vyprávějte mi, jak jste vnímali roli otce před narozením dítěte?
2. Vyprávějte mi, jak vnímáte roli otce od narození do teď?
3. Shledáváte nějaká dilemata mezi rolemi, které zastáváte?

Komunikační partner je po předložení otázky vyzván k co nejvolnějšímu vyprávění a je k němu povzbuzován. Až na konci vyprávění je možné se doptat na další záležitosti¹³².

2.2.2 Výzkumný soubor a sběr dat

Cílovou skupinou jsou muži v produktivním věku, tedy ve věku 30 – 40 let. Podmínkou pro zařazení do výzkumu bylo, aby tito muži měli minimálně jedno dítě. Soubor byl vybrán metodou účelového vzorkování. Jedná se o snahu předem vytvořit určité kategorie souboru tak, aby byla zajištěna co největší variabilita¹³³. Muže jsem proto vybírala podle věku, různého vzdělání a rodinného stavu. Zprvu byly rozhovory uskutečňovány face to face. I s ohledem na situaci v souvislosti s pandemií COVID-19 byly některé z rozhovorů realizovány telefonicky k zajištění bezpečnosti tazatele a informantů. Výzkumu se zúčastnilo deset informantů. Velikost souboru nebyla předem stanovena, pracovala jsem s informačním vysycením, tj. situací, kdy se začnou opakovat získané kódy. K tomu došlo již u sedmého případu.

2.2.3 Etika výzkumu

V kvalitativním výzkumu jsou kladeny vysoké požadavky na dodržení etických pravidel. Všichni informanti byli dopředu seznámeni s cílem výzkumu, průběhem rozhovoru a jeho využitím pro potřeby závěrečné práce. Dále byli ubezpečeni o tom, že se jedná o anonymní zpracování a nikde v textu nebudou figurovat jakékoli jejich identifikační údaje (jméno, bydliště atp.). Účast na výzkumném šetření byla zcela dobrovolná. Informanti po zvážení všech informací, které obdrželi, byli vyzváni k potvrzení svého rozhodnutí k účasti ve výzkumu podepsáním informovaného souhlasu.

¹³² Srov. KAJANOVÁ, A, DVOŘÁČKOVÁ, O., STRÁNSKÝ, P. *Metodologie výzkumu v oblasti sociálních věd*. 1. vydání. České Budějovice: Zdravotně sociální fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2017. ISBN 978-80-7394-639-5. s. 96–98.

¹³³ Srov. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. s. 154.

K zajištění bezpečného a příjemného prostředí byla jeho volba ponechána na informantech. Jak uvádím výše, část informantů preferovala telefonický kontakt.

Se souhlasem informantů byly všechny rozhovory nahrávány pomocí záznamníkové aplikace na mobilní telefon a posléze doslovně přepsány. Informanti dále měli možnost korekce přepsaných rozhovorů, které ale žádný z nich nevyužil.

2.2.4 Analýza dat

Co se týče zpracování dat, byla s ohledem na jejich komplexnost zvolena metoda zakotvené teorie. Zakotvená teorie začleňuje tři stupně kódování, a to otevřené kódování, axiální kódování a selektivní kódování. Otevřené kódování člení text na různé významové jednotky neboli kódy či subkategorie, které jsou následně sdružovány do kategorií. Cílem axiálního kódování je charakterizovat vztahy, které probíhají u jednotlivých kategorií. Těchto vztahů existuje několik, kategorii chápeme jako určitý jev. Selektivní kódování je proces, ve kterém se snažíme najít centrální kategorii. Tedy tu, okolo které se všechny další kategorie integrují. Díky centrální kategorii můžeme postavit celou kostru příběhu, který je tvořen postupným doplněním informací, popisem či výkladem vztahů kategorií a konfrontací s údaji, které jsou původní¹³⁴. Výstupem zakotvené teorie je paradigmatický model přehledně znázorňující zkoumaný jev.

2.3 Výsledky a jejich analýza

2.3.1 Popis výzkumného souboru

Informace o výzkumném souboru jsou uvedeny v tabulce 1, která zobrazuje informanty, jejich věk, vzdělání, rodinný stav a počet dětí, případně pohlaví, pokud to informanti uvedli. V tomto výzkumu převládli muži informanti se středoškolským a vysokoškolským vzděláním, nepovedlo se mi však najít nikoho se základním vzděláním, což může být limitací výzkumu. Zároveň může být limitací výzkumu i fakt, že mezi informanty byly všichni muži ve vztahu s matkami svých dětí. Obvykle mají informanti dvě děti, jeden má jen jedno dítě a dva informanti mají celkem tři děti. Průměrný věk všech informantů je 36,5 roku, nejmladším informantem je muž ve věku

¹³⁴ Srov. MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4. s. 189, 193.

30 let, nejstaršímu je 40 let. Celkem se výzkumu zúčastnilo sedm ženatých informantů, tři žijí se svými ženami v partnerském vztahu – matkami svých dětí. Jeden z informantů je otčímem.

Tab. 1: Popis výzkumného souboru

Informant	Věk	Vzdělání	Rodinný stav	Počet dětí a jejich pohlaví
I1	39	Bc.	ženatý s matkou dětí	2 dívky (3 a 8 let)
I2	38	Mgr.	ženatý s matkou dětí	3 děti (9 let dívka, 7 let chlapec a 2,5 dívka)
I3	40	SŠ	partneři s matkou dětí	2 děti (15 let chlapec, 10 let dívka)
I4	39	SŠ	partneři s matkou dětí	2 děti (4 roky chlapec a 3 měsíce dívka)
I5	37	SŠ	ženatý s matkou dětí	3 děti (11, 10 a 6 let)
I6	35	SOU	ženatý s matkou dětí	3 děti (2 vyženěné – 15 dívka + chlapci 11 let + 5 let)
I7	39	SŠ	ženatý s matkou dětí	2 děti (7 let chlapec, 4 roky dívka)
I8	34	SŠ	ženatý s matkou dětí	2 děti (chlapci 8 let + 6 let)
I9	30	SOU	partneři s matkou dětí	1 dívka 5 let (matka je těhotná)
I10	34	Bc.	ženatý s matkou dětí	2 děti (4 roky + 2 roky)

Zdroj: Vlastní výzkum

2.3.2 Otevřené kódování, seznam kódů a kategorií

Otevřeným kódováním bylo získáno několik kategorií, z nichž obsáhlejší bylo možno rozdělit ještě do podkategorií. Ty zahrnovaly behaviorální, emoční a kognitivní rovinu fenoménu.

Tab. 2: Seznam kategorií

Název kategorie	Název podkategorie
Představy o otcovství	Behaviorální rovina
	Emoční rovina
	Kognitivní rovina
Představy vs. realita	---
Otcovství jako změna	---
Otcovské role	Behaviorální
	Emoční
Představa o dobrém otci	Behaviorální
	Emoční
Konflikt rolí	---
Vývoj otcovství	---
Intervenující proměnné	Interní
	Externí

Zdroj: Vlastní výzkum

2.3.2.1 Kategorie Představy o otcovství před narozením dítěte

Behaviorální rovina: zodpovědnost, přípravy, péče

- *Zodpovědnější chování už v těhotenství: „Už po čas těhotenství som začal tak trošku zodpovědnějšie.“ (I5)*
- *Příprava zázemí: „Přípravy byly spíš takový to udělat jakýsi zázemí.“ (I3), „Ta péče potom doma víc... hlavně miň utráceního, protože se investuje potom do něčeho jinýho, do dětí, do rodiny a tak.“ (I9)*
- *Péče o těhotnou ženu: „A jak se říká, co jsem u svojí partnerky viděl na očích, tak jsem se snažil splnit.“ (I3), „Snažil jsem se manželku jakoby rozmazlovat, víceméně všechno, co potřebovala jsem jako obskakoval já a že jsem se jí snažil dát takovej jako klid v tom těhotenství.“ (I6)*
- *Představa pomáhat ženě s péčí o dítě: „Představy možná typu budu vozit kočárek, nevím, jako chci třeba ženě pomoct s přebalováním dítěte s koupáním jo.“ (I1)*
- *Představa o otcovství – řešení volnočasových aktivit: „Jako vlastně je to skupina, kterou nemusím dávat dohromady, ale že to dítě, resp. děti prostě budou členové, se kterými se dá lecos dělat. Různý aktivity, jezdit s nima po veřejtech, brát je po venku, do lesa.“ (I2)*
- *Představa sportu s velkým S: „A samozřejmě potom nějaký budoucí nějaký takový, jo to bude supr ... ehm ... prostě (oddych) budem spolu hrát basket až to bude prostě malý, a budu to učit hrát fotbal. Teda až to bude velký to dítě. Tak ho budu učit hrát fotbal a tak. Nebo jezdit na kole nebo... tak to jako byly asi nějaký moje představy, no.“ (I1)*

Emoční rovina: velmi protichůdné kódy od jednotlivých informantů

- *Vnímání otcovství před narozením – zodpovědnost: „No tak roli otce jsem před narozením vnímal tak, že na mě bude padat velká zodpovědnost ... ehm, tím že jsem vlastně doposavad jako nežil úplně zodpovědnej život, tím že jsem si vlastně mohl dělat, co jsem chtěl a podobně.“ (I6), „No ... takže ... hlavně, že ubudou nějaký takový ty tyty volnější zábavy, že už nebudu moct někde courat do večera do tmy do tmy nebo todleto, že už taky budu mít nějaký závazky.“ (I9)*
- *Těšil se na dítě: „Já som sa prakticky na děti těšil.“ (I5), „Na dítě jsem se neskutečně těšil.“ (I6), „Ale člověk se na to těší. Ale nebo těší se, že vlastně ...ehm... je to něco novýho.“ (I8)*

- Toužil být otcem: „*Já jsem chtěl bejt určitě tátou.*“ (I3) a jeden informant uvedl, že by chtěl být nejlepším rodičem: „*Tak jsem tam měl jakoby vizi, že chci bejt tím nejlepším rodičem.*“ (I6)
- Strach být otcem: „*Možná, že i takovýto moje nebání se bylo lepší než nějaký strachy nebo nějaký takový ty domněnky, co se po tom okolí vytváří.*“ (I3), „*No tak než se děti narodily, tak to jsem se toho jako bál.*“ (I7)
- Nechtěl zklamat: „*Tím že nechci jakoby vůbec zklamat.*“ (I6)
- Před otcovstvím ho děti otravovaly: „*Tot' otázka, já jsem to nějak moc nevnímал, spíš, že ty děti mě otravovaly.*“ (I4)
- Naivní představy o otcovství: „*Změnilo se to nějak ... myslím, že ty představy jakoby ... já mám dvě děti, to je možná jako dobrý říct. A že možná jakoby před tím prvním dítětem to bylo všechno takový jako ... nechci říct naivní, ale prostě vlastně jsem nevěděl do čeho jdu.*“ (I1)
- Ambivalentní: „*Tak že to bude jako určitá zátěž, ale samozřejmě i příjemný věci, no.*“ (I10)
- Neměl z otcovství strach: „*Možná že i takovýto moje nebání se bylo lepší než nějaký strachy nebo takový ty domněnky, co se po tom okolí vytváří.*“ (I3)
- Neměl potřebu být otcem: „*No já jsem nějak moc děti nevnímал, já jsem neto.... Neměl potřebu.*“ (I4)

Kognitivní rovina: rozpor mezi informanty z původních funkčních a nefunkčních rodin

- Dobrý vzor ve vlastní rodině: „*Přesně, jako je moje máma mně dneska, tak stejně tak chci působit na to dítě.*“ (I6), „*Něco, co už svým způsobem zažil, když byl malej a měl svého otce. Takže předávání nějakých zkušeností. Moudrý a všeho možného zase tej svojí generaci.*“ (I8)
- Nechtěl být stejný otec jako jeho otec: „*V podstatě všechno to, co jsem nějak v životě zažil, tak nějak jsem si z toho vzal, co nechci.*“ (I7), toto zmínil i I3, který se po ukončení celého rozhovoru ještě dále rozpovídal, že věděl, že nechce být takový otec, jakého měl on – díky tomu i byli proti některým přístupům, jako jsou tělesné tresty, či přísnost
- Příprava na otcovství – výrazně mladší bratr: „*Já už jsem bol na to částečno pripravený, lebo naši adoptovali mého brata, keď mal rok. Takže my jsme s nim docela pomáhali.*“ (I5)

- Před narozením roli otce neřešil: „*To se přiznám, že jsem moc jako nevnímám. To jsem nad tím moc ani nepřemýšlel jako do hloubky. Že bych nad tím jako hloubal a zjišťoval asi třeba, připravoval se na případné otcovství.*“ (I2), „*Vůbec nijak jsem si to nepředstavoval.*“ (I7)
- Byl proti přísnosti: „*Nechtěl jsem být nějak přehnaně přísněj, nechtěl jsem ... po dětech nějaký ... extra jako výkony a tohle nechci to ani teďka.*“ (I7)
- Byl proti tělesným trestům: „*Žádný tělesný tresty a podobně.*“ (I7)

Tab. 3: Kategorie Představy o otcovství před narozením dítěte

Behaviorální rovina	Emoční rovina	Kognitivní rovina
<ul style="list-style-type: none"> - Zodpovědnější chování už v těhotenství - Přípravy zázemí 2x - Péče o těhotnou ženu 2x - Představa pomáhat ženě s péčí o dítě - Představa o otcovství – řešení volnočasových aktivit - Představa sportu s velkým S. 	<ul style="list-style-type: none"> - Vnímání otcovství před narozením – zodpovědnost 2x - Těšil se na děti 3x - Toužil být otcem - Touha být nejlepším rodičem - Strach být otcem 2x - Nechtěl zklamat - Před otcovstvím ho děti otravovaly - Naivní představy o otcovství - Ambivalentní - Neměl z otcovství strach - Neměl potřebu být otcem 	<ul style="list-style-type: none"> - Dobrý vzor ve vlastní rodině 2x - Nechtěl být otec jako jeho otec 2x - Příprava na otcovství – výrazně mladší bratr - Před narozením dětí roli otce neřešil 2x - Byl proti přísnosti - Byl proti tělesným trestům

Zdroj: Vlastní výzkum

2.3.2.2 Kategorie Představa vs. realita

Zajímavé poznatky přinesla kategorie, kterou jsem dichotomicky nazvala představa vs. realita: realita jiná, náročnější

- Realita jiná než představa: „*Prostě bylo to takový jakože vlastně supr, tak budu někde vozit jako drandit s kočárem a jednou za čas ho vyvezu, vykoupu a nevím jako co, ale ... ale myslím, že ta realita je vlastně úplně jiná, že vlastně jako drandit*“

s kočárem, když je člověk nebo mít představu drandit s kočárem, když člověk jako je odpočatej ... je vlastně jako jiná než prostě jít koupat dítě nebo jít drandit s kočárem, když je člověk unavenej, nevyspalej a tak dále.“ (I1), „Ted' vnímám tu roli otce, že tady to tam jako částečně je, ale z takový jako dost malý části ... pro mě... z 10 %... a pak je tam spousta jako jinech rolí, který by mě ani nenapadly nikdy ... a i kdybych si je někdy předem přečet, tak je asi nebudu vůbec reflektovat, že to jakoby mě nějak nezaujalo, ani neutkvělo.“ (I2), „Pro mě to bylo zatím jenom jako brečící dítě, prostě který bylo potřeba přebalit a nakrmit a věčně prdělo a brečelo a že jsem z toho byl takovej nákej úplně vyjevenej. Nebylo to úplně to, co jsem jako čekal.“ (I6), „No tak samozřejmě úplně jinak než ted'.“ (I10)

- *Realita náročnější než představy: „To jsou nějaký jako jiný polohy, který jsem ... jakoby ještě než jsme měli to dítě, tak jsem je nějak nevnímal a po narození ... mam dvě holky... tak po narození tý první holčičky ten člověk padne do takový tý reality toho rodičovství ... že prostě najednou si to jako kreslíš a pak do toho prostě nějak vlítneš a najednou musím vykoupat, i když to dítě se mnou cuká, že jo.“ (I1), „To ...to složitější, je to náročnější. Je tam velká zodpovědnost. Ehm ... To dítě je živé (úsměv přecházející v smích), takže ho člověk musí hlídat, ne úplně hlídat jako kontrolovat, prostě ho tím životem provázet.“ (I8)*
- *Realita byla šok: „Nebylo to úplně to, co jsem jako čekal.“ (I6)*
- *Na roli otce se nedá připravit: „A i kdybych si o tom přečetl cokoliv, tak s tou realitou to má jako... s tou zkušeností blíž... to má hrozně málo společnýho.“ (I2), „Každej asi úplně připravenej není, aaaaa ... musím se přiznat, že tady do tohodlens toho jsem asi vlítnul s tím, že chci být otcem a nějakým způsobem jsem se připravoval na to, co nejspíš přijde a jak to potom nějak uchopím. Nějak. Nějak jsem se zvlášť asi nepřipravoval. Sám jsem byl zvědavěj na to, co to s mojí psychikou a s těma dalšíma věcma udělá.“ (I3), „Takže příprava být otcem před narozením dítěte... Nevim, jak bych to úplně popsal, člověk ehm ... jakoby připravenej bejt ani nemůže nák. To všechno ho naučí až když to přijde všechno.“ (I8)*

- Na emoce se nedá připravit: „*Ale pak je tam nějaká ta složka, kterou jsem si vlastně nikdy neuvědomoval, a to je nějaká ta emocionální složka. Která vlastně jako by jsem tam vůbec nevnímal. To je pro mě jako otce úplně něco nového. Vůbec vlastně ještě jako předtím, jsem o tom neměl žádný představy o tom, co to znamená. V tu chvíli, když jsem se tím otcem stal, tak (chvilka zamýšlení), tak to jako přišlo a moc jsem se na to nedokázal připravit, ani si to vlastně uvědomit.*“ (I1)
- Nutnost změny životního stylu: „*Ehm, tím že jsem vlastně doposavad' jako nežil úplně zodpovědně život, tím že jsem si vlastně mohl dělat, co jsem chtěl a podobně, tak to na mě mělo velkou váhu, tím že nechci jakoby vůbec zklamat.*“ (I6)
- Doporučení nastudovat si roli předem: „*Nejvíc překvapilo... (odmlčení)... co mě tak nejvíc bouchlo do očí, když jsem pak četl nějakou chytrou knížku o tom kdysi, asi před dvěma třema rokama, ehm, tak jsem si říkal, že je to škoda, že mi to někdo neřekl dřív, i když tenkrát by mě to asi taky nějak nepoznamenalo, že ...*“ (I2)
- Neschopnost péče o malé dítě: „*Takže já měl hrozný problémy jako s přebalením. Já vlastně když jsem ho měl přebalit sám, tak jsem opravdu se pozvracel prostě a ... takže ... když jsem manželku někam poslal, ať si někam vyrazí, prostě taky že pohlídám malýho, tak jsem nakonec z toho měl takovej stres prostě, že se kolikrát manželka vrátila.*“ (I6)
- Stanovená role otce se nezměnila: „*Rozdělil bych to na tu praktickou část, a to jsou ty věci, který člověk jakoby na mě vidí... nějaký chování. Myslim, že to chování, ta představa o tom, jakým způsobem se budu chovat, jakým způsobem budem dělat, co budem, dělat se vůbec nezměnila. Ta představa předtím, než jsem byl tátou vlastně jako nějakým způsobem koresponduje s tím, co dělám, a to jsem si dokázal vlastně představit. Tady to vlastně opravdu chování toho to.*“ (I1)

Tab. 4: Kategorie Představy vs. realita

- Realita jiná než představy 4x	- Nutnost změny životního stylu
- Realita náročnější než představy 2x	- Doporučení nastudovat si roli předem
- Realita byla šok	- Neschopnost péče o malé dítě
- Na roli otce se nedá připravit 3x	- Stanovená role otce se nezměnila
- Na emoce se nedá připravit	

Zdroj: Vlastní výzkum

2.3.2.3 Kategorie Otcovství jako změna

Otcovství jako změna: komplex změn vedoucích k zodpovědnosti a změně hodnot

- Otcovství jako zodpovědnost: „*To otcovství je nějaký úplně jiný mentální nalazení, ale i nějaká zodpovědnost.*“ (I1), „*Zodpovědnost.*“ (I5), „*No ... hlavně hlavně ta zodpovědnost. Dřív mi to tak nějak bylo jedno jako, jestli se mi něco stane nebo tohleto, protože zatím se to neto, ale pak když přišlo dítě, tak se to právě všechno změnilo, tímhle tím. Už jako bylo víc pro co žít nebo jak bych to ...*“ (I9), „*No tak samozřejmě nějaký závazky vůči těm dětem.*“ (I10)
- Rodina na 1. místě: „*Já tu svoji práci odvádím a myslím si, že nebo chci ji odvádět nějak dobře. Ale na prvním místě není. Na prvním místě je ta rodina.*“ (I1), „*No, příklad som začal chodit meněj ven, na bicykly a takto. Že nekteřé veci jsem omezil a viac jsem sa začal vienovat rodine.*“ (I5)
- Otcovství změnil život: „*Hele, to já to asi ne. Nevím, já to tak nějak vnímám tak, jako že mi to akorát změnilo od základu život, že jo, když se narodil prcek, tak to přebourá ten systém života, a koukání jako na to, že člověk je jakoby zodpovědnější. Já jsem byl dřív takovej jako střelec, s tím že, ale už to vnímám teď jako samozřejmost, prostě to беру tak, že jsme prostě jako rodina, a tak to je, no.*“ (I4)
- Změna životních rolí: „*Abych se vrátil k těm rolím, se určitě jako posouvaly.*“ (I1)
- Změna postojů: „*No... úplně, úplně o 180 stupňů.*“ (I4)
- Otcovstvím člověk dospěje: „*A změnilo se to tak, jako že člověk, jakoby dospěje ještě víc než před tím. Uvědomíš si věci, který jsem před tím ještě vůbec neviděl.*“ (I4)
- Otcovství = dozrání: „*... myslím, že jsem dozrál o dost víc tím, že sem... že sem se stal otcem.*“ (I6)
- Otcovství přináší sebeuvědomění a změnu priorit: „*Nebejt jenom v práci, což je taky muj problém, kdy práce na počítači může trvat i 14 až 16 hodin denně, a to taky prostě pro tu rodinu není. To je takový uvědomění mě samotnýho teďkon z tý poslední doby.*“ (I3)
- Změna vztahu k rodičům: „*... k prarodičům, že tam role je trošku zase jiná...*“ (I2)
- Kvůli dětem přestal pít: „*Nepožívat alkohol hlavně lebo d'aka tomu sa mi skoro rozpadlo manželstvo a venovať se hlavně dieťom. Lebo keď som chlastal a nevenoval som sa dieťom, tak bylo to na nich poznať. Raz, jak jsem nechlastal, tak se dokola otočilo.*“ (I5)

- Přizpůsobují režim dětem: „*No tak samozřejmě s tou změnou, že jo. Člověk, teď už nemůže jít spát, kdy chce, musíš jít spát, tak jak chce ten malej prcek, jestli brečí, nebo ten režim je jakoby trošku jinej, člověk musí, musí se trochu přizpůsobit tomu dítěti. Že jo, v noci ti brečí, vstává, jde baštit a podobně, no. Takže asi takhle.*“ (I4), „*Na příklad som začal chodit meněj ven, na bicykly a takto.*“ (I5), „*Dost se toho právě změnilo tím, že s tím příchodem dítěte se člověk musí věnovat spíš věcem doma než nějaký zábavě právě. A ... je to takový i ta jako lepší rodinná soudržnost.*“ (I9)
- Snaha být co nejbližší rodině: „*... toho, že v podstatě přemejšlim o tom, že nějaký takový to dojíždění a tak podobně, vedlejší informace, do budoucna nepřichází asi úplně v úvahu a že se budu snažit najít něco blíž, blíž jim, že ... sice dojíždím řádově nějakých třičtvrtě hodiny tam a třičtvrtě hodiny zpátky, ale ten efekt je špatně. Je to asi blbě. Bejt jim blíž je mnohanásobně lepší než takovej ten muj distanc mezi bydlištěm, pracovištěm a je to distanc od rodiny, od těch dětí. To je asi to pro mě důležitý, co bych jim mohl dát.*“ (I3)
- Změna ve vztahu k partnerce: „*... Myslim, že se vlastně posunul i vztah se ženou... už je to moje manželka, a když se nám narodilo první dítě, tak ještě nebyla, ale což to je asi fuk ... ale že vlastně i ten vztah se jako posunul vlastně jinam. Že vlastně z takový ...ted' nechci říct, aby to vyznělo nějak blbě, byť ona se tuhle nahrávku stejně nikdy nedozví, ale ... jakože z takový jako studentský lásky, kterou jsme vlastně měli předtím, než se nám narodila ta první holčička, tak se to pak vlastně budovalo v nějaký pevnější vztah, kdy vlastně asi si jako neužíváme ten život společně, ale vlastně investujeme víc do těch dětí. Do toho prostoru, že ten fokus toho zaměření není jenom na ní jako na partnerku, ale je rozptýlenej trošku. Takže i ta role vůči partnerce je prostě jiná.*“ (I1)
- Potřeba být tolerantní: „*Došlo k posunu toho, že jsem jako čím dál tím víc ... ehm... musím bejt strašně tolerantní někdy až apatickej (smích), k tomu, co se tady u nás děje. Nebo co ty děti dělaj. No prostě nemůžu se tím nechat nervovat. Já to mám ještě trošku jinak, že vlastně jak když je nějaký problém s dětma, tak jak pracuju z domova, tak je mam tady pořád, no. Takže jsem s nima daleko víc možná než nějaký otcové a ... takže cejtim, že je to velkej tlak a hm... někdy prostě bud' už bych prostě vylítnul a seřval je anebo prostě nad tím musí člověk mávnout rukou. No tak,*

tadyhle nad tím tak jako balancuju a já jsem se možná utek od otázky. Já fakt nevím teďka, co bylo za otázku, já si to budu muset snad psát.“ (I7)

- Chybí dřívější svoboda: „Jako samozřejmě spíš svoboda no, že už není taková svoboda jako byla dřív, no. Takže člověku určitá svoboda chybí. Takže asi za mě určitě nejvíc ta svoboda.“ (I10)

Tab. 5: Kategorie Otcovství jako změna

- Otcovství jako zodpovědnost 4x	- Změna vztahu k rodičům
- Rodina na 1. místě 2x	- Kvůli dětem přestal pít
- Otcovství změnil život	- Přizpůsobení režimu dětem 3x
- Změna životních rolí	- Snaha být co nejbližší rodině
- Změna postojů	- Změna ve vztahu k partnerce 2x
- Otcovstvím člověk dospěje	- Potřeba být tolerantní
- Otcovství = dozrání	- Chybí dřívější svoboda
- Otcovství přináší sebeuvědomění a změnu priorit	

Zdroj: Vlastní výzkum

2.3.2.4 Kategorie Otcovská role

Otcovská role: rolí je mnoho, hlavně je to ale stále živitel rodiny, úvazek 24/7

Behaviorální:

- Rolí je celá řada: „Jako je hrozně moc těch rolí.“ (I2)
- Živitel rodiny: „Tak to byla nějaká jako představa asi tý role, role chlapa, který jako přinese peníze domu.“ (I1), „Pak do toho máš vydělávat ještě peníze na to všechno.“ (I2), „Co se týká finančních, materiálních věcí, tak já jsem ten, kdo samozřejmě domu přináší nějaký balík peněz, který si musí sám vydělat, svým zaměstnáním.“ (I3), „Tak jsem si vzal dvě práce s tím, že abysme byli trošku zabezpečený jako než se malej narodí.“ (I6), „Člověk tu rodinu má, stará se o ní, snaží se jí zajistit.“ (I8), „Aby tu rodinu něk obstaral.“ (I10)
- Být dobrým příkladem: „No, tak ve výchově dětí samozřejmě, že jo ehm, určitě se jim snažím ukázat nějaký směr života, nebo ehm ... no, jo prostě snažím se jim být dobrým příkladem, to je asi tak klišé.“ (I7)

- Otcovství = ochranářství: „*Prostě probudili se takový ty ochranářský pudy. Ehm ... s tím, že to jako vnímám, že je někdo, na kom záleží.*“ (I4), „*Ehm ... To dítě je živé (úsměv přecházející v smích), takže ho člověk musí hlídat, ne úplně hlídat jako kontrolovat, prostě ho tím životem provázet.*“ (I8)
- Starost o děti: „*Normálne, mam děti, starám se o ně, snažim sa s nimi učiť.*“ (I5)
- Předávat dětem pozitiva: „*Tak zodpovednosť, spolahlivosť, to kladné, pozitiva.*“ (I5)
- Otec má dávat hranice dětem: „*Mám ten pocit, že taková ta úplně volná výchova, jak se dneska hodně propaguje, není úplně dobře, protože ty děti narážej, na tydlety problémy venku a do té doby jim to nikdo, nikdy neukázal. Takže, takový ty limity, co si můžou dovolit k prostředí k těm ostatním, by měly bejt už daný doma.*“ (I3)
- Role zakazujícího: „*Ve mně třeba, že prostě vadí, když mam bejt, jako ten bachař mi ani nevadí, když jako mam opravdu jen vymezovat nějaký hranice, ve kterých maj tu volnost, ale když mam bejt ten ... když to řeknu zjednodušeně, ten zlej jako na ně, že ten, kdo jim to zakazuje a oni samozřejmě si z toho nic moc nedělaj v tu chvíli. Takže ten, kdo na to ještě víc tlačí a jde prostě na tu dřev, že je jako potřeba, aby něco nedělaly.*“ (I2)
- Potřeba trávit čas s rodinou: „*Musim přijet domu, protože tam prostě ty děti budou, protože tam prostě někde bude žena a děti.*“ (I1), „*Tak samozřejmě věnovat co nejvíce času dětem a ... a samozřejmě nebejt v práci tolik a víc se jim věnovat, ale samozřejmě člověk dělá, co může ...*“ (I10)
- Jasně rozdělení genderových rolí: „*Ale zároveň jsem ty role měli jasně daný, prostě já budu chodit do práce..., moje žena bude jako doma.*“ (I1)
- Otec mužské práce: „*Člověk, ktorej se stará o to teplo domova. Vyrábí zase dřevo a ... takovej ten člověk, že dojede něco sehnat, stěhovat těžký věci a tak podobně.*“ (I3)

- Otec má ukazovat mužský vzor: „Když si vezmu, že teď se na to kouknu nějakou optikou ... optikou analytickou (úsměv), tak ve své podstatě to, co já jako ukazuju jako nějaký mužskej vzor jako ten otec těm holkám, tak ... mam dvě holky teda, to jsem asi neříkal, tak takovýho partnera si vlastně budou vybírat. Samozřejmě budou tam jako vůči tomu mému chování, který jim ukazuju, tak se budou vymezovat nebo nějakým způsobem ho budou přijímat. A že i třeba tohle vlastně je nějaký (přemýšlí) a možná i úkol, když teď o tom vlastně přemýšlím, tak tohle je úkol i otce. Ukázat, jaký ten chlap má být.“ (I1)
- Otec předává synovi zkušenosti: „Takže snažím se ho vytáhnout ven a tady v tom začíná ta moje role toho otce. Říkává se, že v arabských zemích si v podstatě ve dvanácti letech, jestli se nepletu, bere otec úplně vytrženě, protože tam rodiče jako v nějaký ty historii žili odděleně vzhledem k tomu, že on měl třeba víc ženských a podobně a různě je to to. A ty synové byly vychovávaný u těch matek ... a ve dvanácti letech... ehm...odchází syn na kole teda na koni, nebo autem ...ehm... střelbu lukem, nebo něčím jiným a podobný jiný zdatnosti aaa... že už čistě jenom s tím otcem. Takže teď vnímám asi spíš já tu roli jako být tím, kdo udělá to zázemí, pomoci s tím zázemím, ehm... doma naučit ho nějakou tu manuální práci, protože (pomlka) on opravdu umí výborně na počítači a tak.“ (I3)
- Otec se stará o zábavu: „Ty děti vezmu ven a jdeme ja nevim ... bruslit ... nebo jedem na kole nebo jdeme na houpačku houpat, nebo takovýhle prostě věci.... Asi hodně jako zábavu jim dávám nebo myslím si ... dokonce jako naše děti. Starší říká: „Táta je na blbnutí a máma je na muchlování.“, a tohle prostě říká osmiletý dítě a že to vystihuje to, co s nima dělám.“ (I1), „Vymejšlet různý akce a náladově prostě vyrazet ven a nebyť jenom na totou... To je zase moje snaha být tím činitelem v těch věcech tý zvědavosti, kterou jsem teda původně viděl u toho syna... a naučit je jakoby si sami připravit... eh... do něčeho, co by je mohlo zajímat. Hledat pro ně nějaký cesty, který by byly jejich cestama, jejíma potom cestama.“ (I3)
- Role naslouchajícího: „No...Pak role toho, kdo jim má naslouchat, když oni něco.“ (I2)

- Role obsluhy: „*Tak počínaje nějakým jako ošetřovatelem, hlídačem, bachařem, ještě lépe řečeno, kuchařem, číšníkem, jo? Obsluhou, takovej celkovéj servis, co je potřeba, přivést, odvézt.*“ (I2)
- Role hlídače: „*Jako bachař jsem myslel spíš jako že je hlídač, aby se jim něco nestalo jen tak jako že.... ehm ... v nějakym teritoriu, kde voni si teda jako můžou dělat co chtěj. Jako bezpečně nějak. To bych spíš vnímal toho bachaře. Ale tohleto spíš jako aktivně jim ten člověk zakazuje nebo je nějakým způsobem směřuje, nejen v tom, že když si něco dělaj, tak aby se u toho nezabily, ale ještě tak nějak hloubš nebo s nějakou jako vizí.*“ (I2)
- Otec jako syn svých rodičů a partner své ženy: „*Je to role toho otce jako ve vztahu k tý matce teda jako jo... určitě... A třeba ve vztahu ještě k dalším lidem, k prarodičům, že tam role je trošku zase jiná... mi tak jako přijde, že nám to zas ty děti a ty děti to samy jako vnímaj jinak, že ... tatínek je jako s babičkou, tak je najednou v jiný pozici a v jiný roli, než je pro ně ... jako těch rolí je spousta, tak tam je ještě jako jiná role. Že je v tý roli toho syna tý babičky.*“ (I2)

Emoční:

- Role otce 24/7: „*A především to, že to je jakoby věc, kterou člověk nemá od osmi do čtyř, ale je to nonstop prostě. Může se ta role nějaká požadovat najednou z ničeho nic uprostřed noci, když to dítě přijde, že něco chce. Třeba, že se počůralo nebo cokoliv, tak najednou prostě je to vyžadovaný a musí v tom bejt člověk jako furt“ (I2)., „*Jo, tak tam tam je jakoby permanentní péče, no ... Tam je to ... neustále jakoby 24 hodin furt, jenže uplně, přetočenej prostě ten biorytmus tvuj, že jo? Protože vstáváš brzo, chodíš spát dřív, takže asi a samozřejmě je to furt se strarat, no.*“ (I10)*
- Pýcha na roli: „*Jsem na ní pyšnej.*“ (I8)

Tab. 6: Kategorie Otcovská role

Behaviorální	Emoční
<ul style="list-style-type: none">- Rolí je celá řada- Živitel rodiny 6x- Být dobrým příkladem 1x- Otcovství = ochránářství 2x- Starost o děti- Předávat dětem pozitiva- Otec má dávat hranice dětem- Role zakazujícího 1x- Potřeba trávit čas s rodinou 2x- Jasně rozdělení genderových rolí 1x- Otec mužské práce- Otec má ukazovat mužský vzor- Otec předává synovi zkušenosti- Otec se stará o zábavu 2x- Role naslouchajícího- Role obsluhy- Role hlídače- Otec jako syn svých rodičů a partner své ženy	<ul style="list-style-type: none">- Role otce 24/7 2x- Pýcha na roli

Zdroj: Vlastní výzkum

2.3.2.5 Kategorie Představa o dobrém otci

Představa o dobrém otci: v emoční rovině dichotomie v odpovědích

Behaviorální rovina

- Dobrý otec = spokojená rodina: „*A znamená to pro mě, že ty děti ke mně vzhlížej, no teda to jedno, to druhý ještě ne. Ehm... že mi řekne, že mě má rád, já mu řeknu to samý. Že jsou děti v očích tý partnerky spokojený, a ... (pomlka), že si to umíme užít, no jedem jednu pěkně velkou jízdu (pomlka). Asi tak, no.*“ (I4), „*Zatím malá je spokojená, přítelkyně taky. Tak snad doufam, že jo.*“ (I9)
- Dobrý otec = vztah s dětmi: „*Prostě není to o tom, že jim to říká, ale že to tak prostě je a že to s nima má nějak a žije to s nima a že oni to snad nějak vstřebávají a cítěj.*“ (I2)

- Dobrý otec se dětem věnuje: „*Asi jako dobrej otec by měl bejt s těma dětma, měl by se jim věnovat. Měl by se podílet na nějakejch všech věcech ohledně jejich výchovy.*“ (I1)
- Dobrý otec se o děti zajímá: „*Vědět, že moje dítě má problém ve škole nebo naopak, že jí něco jde v tej škole nebo že umí číst, počítat, jo?*“ (I1)
- Dobrý otec s dětmi tráví čas: „*Prostě takovýhle věci a potom nějaký kritérium je, že s nimi trávím ten čas. Jako jsem s nima a oni mi to dávaj nějak najevo.*“ (I1)
- Dobrý otec = nebýt despota, ale mít autoritu: „*Jedna z posledních šancí, jak si udržet nějakou normální laťku toho, kdy děti ještě berou člověka, mě jako otce autoritu. A zároveň ne despotu, aby měli ten svůj prostor.*“ (I3)
- Děti dávají otci zpětnou vazbu: „*A ty děti mi to dávaj jako, nebo myslim si, že ty děti mi to říkaj, že to dělám správně.*“ (I1), „*Cítim, že mě děti maj rádi, že ... přijdou za mnou, jo? Projevujou nějaký city ke mně a tohle to.*“ (I7)

Emocionální rovina:

- Nezná kritéria dobrého otce: „*Přemýšlím nad těma kritériama. Co je to ten dobrý otec. Kritérium, já se omlouvám, já jsem to nějak nepobral. Mě to nějak vykolejilo.*“ (I1)
- Pocit, že funguje jako dobrý otec: „*Samozřejmě samo samozřejmě že říkám, že nějaký chyby mam, neříkám že ne, ale jako otec otec si myslim, že funguju dobře.*“ (I6)
- Nejsem dobrý otec: „*Rozhodně si myslím, že nejsem dobrej otec, ehm...*“ (I3)
- Touha být lepší otec: „*Neustále nad tím přemýšlím, jak být lepší, ale nechci bejt nejlepší.*“ (I3)
- Špatný pocit z nedostaku času na věnování se dětem: „*... někdy mám pocit, když mám nějaký větší projekt, že se tím dětem nevěnuju, pak mam zase nějaký období, kdy si řeknu, že by sem se tím dětem měl věnovat třeba víc nebo tak, a tak se jim třeba věnuju víc a jsem víc s nima.*“ (I1)

Tab. 7: Kategorie Představa o dobrém otci

Behaviorální	Emoční
<ul style="list-style-type: none">- Dobrý otec = spokojená rodina 2x- Dobrý otec = vztah s dětmi- Dobrý otec se dětem věnuje- Dobrý otec se o děti zajímá- Dobrý otec s dětmi tráví čas- Dobrý otec není despota, ale má autoritu- Děti dávají otci zpětnou vazbu 2x	<ul style="list-style-type: none">- Nezná kritéria dobrého otce- Pocit, že funguje jako dobrý otec- Nejsem dobrý otec- Touha být lepší otec- Špatný pocit z nedostatku času na věnování se dětem

Zdroj: Vlastní výzkum

2.3.2.6 Kategorie Konflikt rolí

Konflikt rolí: zaměstnanec vs. rodič

- Konflikt role zaměstnance a rodiče „*A potom když mam ten den volna, tak potřebuju jakoby nabrat svoji sílu jakoby ještě jako na to, abych byl trošku odpočatej. Protože když jdu potom za dva dny, dělám 28 hodin v práci, tak samozřejmě, to žádá nějaký odpočinek taky a ten bohužel jako kolikrát nemam, protože řeším s dětma věci do školy, že jo. Manželka chodí do práce, takže nějaký ty role jako dělíme a je to náročný, ale ... no do konfliktu to určitě občas jako přijde. Občas se to jako potká, že?*“ (I6)
- Problém sladit home office a starost o děti: „*Je možný, že mam opravdu jako ... ale to už zase je z toho z tý podstaty, že pracuju z domova a o ty děti se staram trošku jinak, tak jako mam problém mezi prací a s jako... totiž když prostě tady to dítě je doma, tak já nejsem moc schopnej pracovat, no a to tak jako trošku je konfliktní, no. Nedokážu se věnovat ani jemu ani tý práci, no. Ale jinak jako, že bych byl horší syn a lepší otec nebo jak, to já nevím nebo naopak nebo manžel, ehm... nebo že by to děti nějak ovlivňovaly, to ne asi.*“ (I7)
- Nutnost upozadit práci: „*Jeden z konfliktů je, jak jsem vnímal svoji práci při práci v kanceláři a práci doma, ehm ...tam je to, že v práci v kanceláři jsem na to, co bylo doma prostě neviděl, nevnímal necítil a nedělal a tam mě bude muset vždycky bejt řečeno, že už bych měl dělat něco jinýho, to je zase o komunikaci. A když jsem doma, samozřejmě vidím a popotlačuju svoji práci. Není pro mě zas tak úplně důležitá, eh... přichází ten čas, kdy se snažim spíš si možná najít cestičky, který se*

mi trošku zkrátily, zúžily mezi mnou a dětma a snažit se jim něco říct, ale samozřejmě, že to nejde tak, že to bude pod nátlakem.“ (I3)

- Strach, zda všechno zvládne: *„No tak jako ... mam trošku strach, aby sem všechno zvládal, ale ... jak říkám, děti. Je to radost i starost. Ale ... to se ňák zvládnout dá, když člověk chce.“ (I9)*
- Role jsou komplementární: *„Myslím že tak jak to vlastně máme a jak to u nás v rodině chodí, že je to ... myslím, že máme ještě výhodu, že máme to rozdělený prostorem, že prostě já si netahám práci domu.“ (I1)*
- Doma otec, v práci pracovník: *„A prostě doma jsem táta, v práci jsem pracovník.“ (I1)*
- Bez konfliktu rolí: *„No řekl bych, že ne, no vůbec, jakoby v tom bych konflikty neviděl.“ (I4), „Myslím, že nie. Aspoň som také nepostrehl.“ (I5)*

Tab. 8: Kategorie Konflikt rolí

<ul style="list-style-type: none"> - Konflikt role zaměstnance a rodiče - Problém sladit home office a starost o děti - Nutnost upozadit práci - Strach, zda všechno zvládne 	<ul style="list-style-type: none"> - Role jsou komplementární - Doma otec, v práci pracovník - Bez konfliktu rolí 2x
--	---

Zdroj: Vlastní výzkum

2.3.2.7 Kategorie Vývoj otcovství

Vývoj otcovství: vyvíjející se proces

- V otcovství se lze stále zdokonalovat: *„Tak su nejaké veci na zdokonalovanie, ale to človek ... to se nedá takto opísať, to človek, proste na to musí prísť... tím životom.“ (I5)*
- Otcovství se formovalo postupně: *„Já jsem se opravdu nechával překvapovat a jednal jsem na takový tý jednorázový podněty. Ty momenty, který přicházely postupně.“ (I3)*

- Otcovství se člověk stále učí: „*A co se týče rodičovství, tak ... jak říkám no... já se tam prostě furt učim. Furt to není jako že bych o sobě mohl říct, že jsem dobrej táta nebo špatnej táta. To určitě ne, ale ... furt se učim. Furt. Kolikrát udělám chybu a najednou jsem si jí vědom a snažim se jí napravit, no.*“ (I6), „*Jsem otec, tak jako furt se to učim.*“ (I7)

Tab. 9: Kategorie Vývoj otcovství

<ul style="list-style-type: none"> - V otcovství se lze stále zdokonalovat - Otcovství se formovalo postupně - Otcovství se člověk stále učí 2x
--

Zdroj: Vlastní výzkum

2.3.2.8 Kategorie Intervenující proměnné

Mimo stanovené kategorie jsem dále identifikovala několik kódů, které nebylo možné zařadit do žádné z kategorií a které měly podobu spíše intervenujících proměnných.

Interní:

- Lásky k dítěti se buduje: „*Určitě láska k tomu dítěti, kterou si otec ... já jako otec budoval, že jo. To není jako že by to přišlo (lusknutí prsty) blesk. Blesk z čistýho nebe a najednou jako by to dítě člověk miluje.*“ (I1)
- Role otce je nepřenositelná: „*Si to člověk nedokáže představit, ten kterej jako v tom není, že je to nepřenositelný, ta zkušenost.*“ (I2)
- Role obnáší i negativní pocity: „*Jako že to člověk úplně nemusí chtít nebo se mu to úplně nelíbí, uklízení hoviček a zvratků a hlídání a hlídání, když je někdo nemocnej a cokoli prostě potřebuje. Takže to je ta větší část, to mě nikdy dopředu nenapadlo, že to vlastně takhle je.*“ (I2)
- Otcovství jako mentální nalezení: „*To otcovství je nějaký úplně jiný mentální nalazení, ale i nějaká zodpovědnost, i určitě láska k tomu dítěti.*“ (I1)
- Citlivost vůči filmům o dětech: „*Jsem si vzpomněl, kdysi dávno, že vlastně ... mě nikdy nědělalý problém filmy nebo detektivky nebo tak. A ve své podstatě, když se mi narodila první dcera, tak jsem zjistil, že mi trošku vadí filmy ... jako úplně jinak vnímám nebo prožívám filmy, kde vlastně honěj nějaký dítě nebo jde nějakýmu dítěti o život. Vlastně jsem to jako strašně ... nebo ne úplně strašně,*

ale úplně jinak jsem to prožíval. A to bylo vlastně jako strašně zajímavý, jako co to je.“ (I1)

Externí: se týkaly přístupů k jednotlivým dětem, bylo-li jich více.

- K prvnímu dítěti jiný přístup: *„Si myslím, jednak samozřejmě, tohleto je asi jako syndrom toho nejmladšího dítěte. Nejstaršího? Prvního? Nejstaršího, prvního, že prostě je na něj dána pozornost a je o něj teda ten strach. To teda já jsem jakoby měl, aby jí nikdo neublížil, aby prostě bylo... aby se jí nic nestalo a pak to jako klesalo.“ (I2)*
- Role se změnilly s věkem dítěte: *„Co už malej začal se jako projevovat, pak jsme začali spolu jakoby, začal táta máma, už se s nim dalo hrát. Tak se mi ty role trošku převrátily, s tím že sem tomu malýmu začal věnovat hrozně energie prostě a ... a byl jsem s nim furt, že jo a to mam to mam do teďka. Malýmu je pět let a já vlastně od dvou let, kdy on začal trošku mluvit a uměl si říct, co chce a ... už je muj. Už máme spolu jakoby vztah a hrozně hrozně dobře navázaněj.“ (I6)*
- Přístup k dětem je rozdílný: *„A tak vono je to daný i tím právě jaký ty děti jsou.“ (I2)*
- U každého dítěte jiná role: *„U druhýho dítěte se mi to trošku změnilo, tam byly už trošku obavy, protože jsme i v tu chvíli procházeli jakousi krizí, takže tam se mi trošku zamotalo a asi by se dalo říct, že to dítě to nějakým způsobem rozlousklo. Možná, že to zanechalo i na tý psychice, i to jsou moje domněnky, druhýho, teda holky.“ (I3)*
- Mezi dětmi není v otcovství rozdíl: *„Ne ne, tam bych řek, že, to jsem vnímal, že je to další člen a úplně to samý v podstatě, ne posun bych tam neviděl.“ (I4)*
- Složitá role otčíma: *„Takhle, mam nějakou vizi toho, jak jsem byl vychovávaněj já a ... nedochází mi, že ty děti, který mam, prostě se na ně musí trošku jinak, protože tam mam tu roli otčíma a nejsem tam v roli toho otce pro ně.“ (I6)*
- Partnerka komunikuje s dětmi jinak: *„Samozřejmě s mou partnerkou, ehm ... nacházíme velké rozdíly v tom, co jim každý říká a nejsme úplně za jedno a vznikaj tam konflikty v tom, již částečně tvrdíme stejnou věc, která by měla vést k nějakému podobnému cíli, tak to každej z nás říká trošku jinak a... já bych jako v tom co říká partnerka přehodil ty hodnoty, některý, nebo to popořadil mírně jinak.“ (I3)*

- Otcovská role těžší než mateřská: „*S tou otcovskou rolí to mě teda ještě napadá, jo, tady u toho, že to ty otcové maj mnohem těžší než matky.*“ (I2)
- Otec má pozici „vydřenou“: „*V porovnání s tou rolí matky, tak na ní musí víc makat nebo jak to říct.*“ (I2)
- Puberta přináší konflikty: „*Ano, jako určitě konflikty, ty vnímam teď docela zřetelně, protože syn má velkou pubertu, a protože mezi nima, synem a dcerou je právě pět let, tak u ní je zase ta druhá malá puberta.*“ (I3)
- Děti vnímají pocity otce: „*A když se to samozřejmě projeví ve mně, tak to i přenáším na svoje děti. Když jsem unavenej, naštvanej, spruzelej nebo nějak úzkostnej, že mi něco nejde, tak to samozřejmě přenáším na všechny okolo včetně těch dětí, že jo. Pak jsem jako otec taky úzkostnej nebo jsem jako otec naštvanej. A samozřejmě ... Nebo ty děti to nějakým způsobem vnímaj.*“ (I1)
- Otcovská role je náročnější oproti minulosti – genderové vymezení rolí: „*No, hele tak si myslim, že dřív ... než v dobách dřívějších si myslim, že ty otcové teď se opravdu je to pro ně náročnější, protože jsou vůči nim kladený nároky ze všech stran, protože musí i doma fungovat, že jo. A i vydělávat ty peníze. Takže dřív bych řek, že to bylo směřovaný na ty peníze a doma tu roli nemusel zastávat, co se týká, já nevím, starání o ty děti a takhle. A dneska musí fungovat na obou těch frontách, bych to takhle jako zhodnotil.*“ (I10)

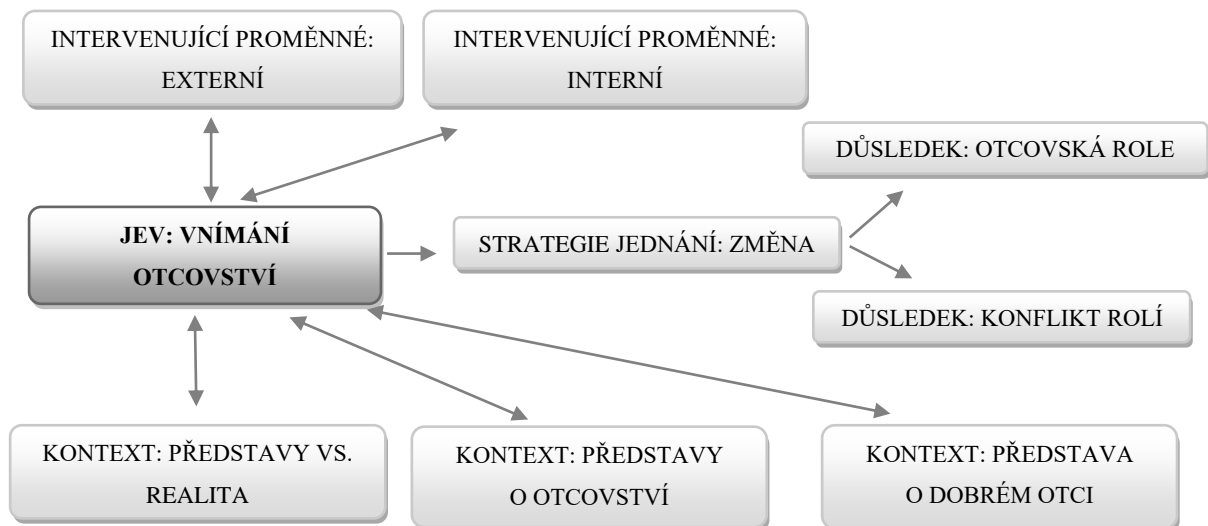
Tab. 10: Kategorie Intervenující proměnné

Interní	Externí
<ul style="list-style-type: none">- Láska k dítěti se buduje- Role otce je nepřenositelná- Role obnáší i negativní pocity- Otcovství jako mentální nalezení- Citlivost vůči filmům o dětech	<ul style="list-style-type: none">- K prvnímu dítěti jiný přístup- Role se změnila s věkem dítěte- Přístup k dětem je rozdílný- U každého dítěte jiná role- Mezi dětmi není v otcovství rozdíl- Složitá role otčima- Partnerka komunikuje s dětmi jinak- Otcovská role je těžší oproti mateřské- Otec má pozici vydřenou- Puberta přináší konflikty- Děti vnímají pocity otce- Nyní role otce těžší než dříve – dříve jasnější vymezení genderových rolí

Zdroj: Vlastní výzkum

2.3.3 Axiální kódování, konceptuální model

Na základě propojení vztahů mezi kódy a kategoriemi byl vytvořen konceptuální model (obrázek 1). Předmětem mého zájmu byl jev, který jsem pojmenovala jako vnímání otcovství. Jedná se o téma, které jsem chtěla zkoumat a ke kterému se vztahovaly realizované rozhovory. Tento jev vyvolává určitou strategii jednání, kterou představuje změna. Tu lze chápat jako změny návyků, které otcovství přineslo, ale i změny na emoční rovině a na úrovni postojů k dalším lidem (partnerka, vlastní rodiče...). Důsledkem takovéto situace jsou jednak otcovské role (z pohledu jejich výčtu a hodnocení), jednak ale i konflikt role otce s dalšími rolemi (především pak rolí zaměstnance). Do vnímání otcovství vstupují různé intervenující proměnné. Jedná se jednak o představu o dobrém otci, která může ovlivňovat naplňování rolí, ale především pak celkové vnímání otcovství. Dále pak intervenující proměnnou představují interní a externí faktory otcovství. Celý paradigmatický model se odehrává v kontextu představy o otcovství, kterou informanti měli před narozením dítěte a dále pak v kontextu rozporu mezi těmito představami a realitou, která nastala.

Obr. 1: Konceptuální model

Zdroj: Vlastní výzkum

2.3.4 Shrnutí výsledků

Výzkumu v této práci se zúčastnilo celkem deset informantů – mužů, ve věku od 30 do 40 let. Všichni tito muži se výzkumu mohli zúčastnit, protože mají jedno či více dětí v relativně nízkém věku. Rozhovory, které byly s informanty vedeny, byly anonymizovány, takže nelze zjistit jména informantů.

V první řadě byly ze všech proběhlých rozhovorů vytvořeny kategorie a dále ještě podkategorie.

Jako první významnou kategorii jsem vytvořila „představy o otcovství před narozením dítěte“, které zahrnují podkategorie „behaviorální rovina“, „emoční rovina“ a „kognitivní rovina“. Informanti u této kategorie kódů hovořili hlavně o představách, které mají spojené spolu s otcovstvím. Nejčastěji hovořili informanti o věcech, které se týkají emoční roviny, někteří se na děti těšili, jiní měli strach stát se otcem. Kategorie „představy vs. realita“ měla zachytit, jak vnímají informanti představy o otcovství a jak je porovnávají s realitou. Mnozí informanti zmiňovali, že realita je zcela jiná než jejich představy, často i náročnější. V podstatě také zmiňovali, že na roli otce se nelze připravit dopředu, a to ani na emoce, které se otcovství týkají.

V kategorii „otcovství jako změna“ jsem zaznamenala celkem patnáct kódů, nejčastěji byla uváděna zodpovědnost otcovství a změna hodnot. Informanti uváděli, že důležitou změnou je to, že se na první místo dostala rodina. Za zmínku také stojí to, že u 20 % informantů se změnil vztah k partnerce a nastal režim, který byl přizpůsoben rodině. U kategorie „otcovské role“ vznikly dvě podkategorie a to podkategorie „emoční“ a „behaviorální“. U emočních rolí se informanti vyjadřovali tak, že role otce musí fungovat 24 hodin a 7 dní v týdnu, což je opravdu časově náročné. Co se týče behaviorálních rolí, nejčastěji informanti mluvili o tom, že otec je živitel rodiny, který má být dobrým příkladem a má ukazovat mužský vzor. Všechny behaviorální role zahrnují formy chování v roli otce, které u našich deseti informantů převažují.

V kategorii „představy o dobrém otci“ je možné vidět také emoční a behaviorální představy, převažují ty behaviorální, tedy ty spojené s chováním. Za zmínku stojí fakt o domněnkách informantů, kteří si myslí, že pokud je otec dobrý, tak je spokojená celá rodina a že dobrý otec má navázán zároveň i dobrý vztah se svými dětmi. Informanti se zaměřili také na zpětnou vazbu, kterou dávají otci jeho děti.

U kategorie „konflikt rolí“ jsem zaznamenala sedm kódů. Mezi nejvýznamnější patří to, že informanti ve většině provedených rozhovorů nevnímají, že by existoval nějaký konflikt mezi otcovskou rolí a mezi dalšími rolemi. Někteří mají problém sladit různé role. Mají strach, zda roli otce zvládnou a budou se moci naplno věnovat celé rodině.

U kategorie „vývoj otcovství“ jsem zaznamenala tři kódy. Nejčastěji informanti řešili to, že otcovství se formuje postupem času a je možné se v něm dále zdokonalovat a učit.

Na závěr byla stanovena kategorie „intervenující proměnné“, což jsou kódy, které nelze přiřadit do výše zmíněných kategorií. Tyto proměnné byly rozděleny na „interní“ a „externí“. Veškeré kódy se v této kategorii intervenujících proměnných objevují jen jednou, týkají se nejčastěji různých vlastností role otce nebo pocitů či přístupů k otcovské roli. Převažují interní proměnné, které zahrnují 14 různorodých kódů.

3 Diskuse

Zkušenosti všech deseti oslovených informantů jsou samozřejmě jedinečné a naprosto odlišné. Z výzkumu však plyne, že mnohé fenomény se u cesty k otcovství objevují hned u několika informantů. Nejvýraznějším prvkem bylo téma zodpovědnosti, a to jak v období těhotenství, tak i po narození dítěte. Všichni informanti vnímají, že otcovství je závazný krok, během kterého si tvoří vlastní závazky ke svému dítěti. Otcové si tak tvoří otcovskou identitu, která vzniká díky různorodosti zkušeností mužů s určitými otcovskými postavami nebo díky zkušenostem s dětmi a s vlastními vzpomínkami na své dětství a období dospívání. Během utváření otcovské identity je třeba, aby muži přijali zodpovědnost, která je s otcovskou rolí spojená a která se může objevovat například ve formě rozhodnutí mít rodinu vždy na prvním místě. Informanti také zmiňovali zkušenosti s otcovskou postavou z dětství nebo vzpomínky na své dětství či představy o otci, jakým by chtěli být. Ačkoliv měli někteří informanti strach z otcovství, našli se i tací, kteří se na tuto roli těšili, protože měli dobrý vzor ve své rodině.

Před narozením dítěte se informanti na své dítě převážně těšili, snažili se starat o svou těhotnou partnerku (manželku) a snažili se připravit vhodné zázemí pro své nenarozené dítě. Podobně je tomu i v jiném výzkumu, který zmiňuje radost, pozitivní očekávání a kladné emoce¹³⁵. Muži si v období těhotenství připouštěli, že se snažili pečovat o těhotnou ženu a pomáhat jí s domácností, čímž projevovali svou zodpovědnost již před narozením dítěte. Našli se i tací, kteří otcovskou roli před narozením dítěte vůbec neřešili. To se však změnilo právě s příchodem jejich dítěte. Došli tak k závěru, že představy jsou zcela odlišné od reality, a k tomu, že na roli otce se v podstatě nedá připravit, protože je to velká změna, která s sebou nese mnohé změny a nové návyky, společně s potřebou změny životního stylu. Ve většině případů se muži shodli na tom, že realita otcovství je mnohem náročnější než představy a že se na ni nelze dopředu žádným způsobem připravit. Tato skutečnost již byla zmíněna i v jiné práci. V této práci je zdůrazněno, že na roli otce se nelze dopředu připravit, protože

¹³⁵ Srov. RIGGS, E., YELLAND, J., SZWARC, J., WAHIDI, S., CASEY, S., CHESTERS, D., FOULADI, F., DUELL-PIENING, P., GIALLO, R., BROWN, S. Fatherhood in a New Country: A Qualitative Study Exploring the Experiences of Afghan Men and Implications for Health Services. *Birth*. 2016, **43**(1), 86–92. doi:10.1111/birt.12208

veškeré znalosti a zkušenosti se objeví až ve chvíli, kdy se dítě narodí¹³⁶. I po přečtení mnohých příruček je tak zcela nemožné dopředu vědět a znát, jak bude probíhat péče o to konkrétní dítě.

Rodičovství je zásadní zkušeností během procesu zrání a také nejdůležitější a nejtěžší formou zodpovědnosti¹³⁷. Po narození dítěte dochází u otců k větší zodpovědnosti, a zároveň k uvědomění si, že otcovství znamená to, že se stanou zralou osobou, která by měla umět upozadit své potřeby a zájmy ve prospěch svého vlastního dítěte¹³⁸. Totožně s jiným výzkumem měli muži během těhotenství jejich partnerek či manželek pochybnosti, zda se vůbec mohou stát zodpovědnými a zažívali tak ambivalentní pocity¹³⁹. Většina otců v mém výzkumu vnímá to, že u nich došlo s narozením dítěte k různým osobnostním změnám, ale také k větší osobní zralosti. Po narození zjistili, že mají zodpovědnost už i za své dítě, nejen za sebe, což vedlo k tomu, že se snažili být dobrým příkladem a trávit více volného času se svou rodinou.

Vymezeny byly taky genderové role, které znamenají to, že otec je především živitel a ochránář rodiny, který má ukazovat mužský vzor ve formě zakazování a stanovování hranic.

Informanti z výzkumu se domnívají, že role otce funguje 24 hodin, 7 dní v týdnu, a že ve chvíli, kdy funguje v rodině dobrý otec, může být rodina zároveň i spokojená. Zmiňovaná byla také autorita správného otce, která je důležitá hlavně ve výchově dítěte. Dobrý otec by se dle informantů měl dětem dostatečně věnovat, měl by se o ně zajímat, trávit s nimi čas a bavit se s nimi, díky čemuž mu pak děti mohou předávat zpětnou vazbu. Stejně je to uváděno i ve výzkumu, který zmiňuje, že správný otec se musí dětem umět věnovat i přes nedostatek svého času kvůli zaměstnání a musí jít svým

¹³⁶ Srov. KONEČNÁ, M. *Otcovství jako kvalitativní změna v životě muže*. Zlín, 2011. Diplomová práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Fakulta humanitních studií, Ústav pedagogických věd.

¹³⁷ Srov. THOROVÁ, K. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6. s. 408, 415.

¹³⁸ Srov. PREMBERG, Å., HELLSTRÖM A.-L., BERG, M. Experiences of the first year as father. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*. 2008, **22**(1), 56–63. doi:10.1111/j.1471-6712.2007.00584.x.

¹³⁹ Srov. KOWLESSAR, O., FOX, J. R., WITTKOWSKI, A. First-time fathers' experiences of parenting during the first year.

dětem příkladem. Dále se zde objevuje také informace ohledně autority otce, která musí fungovat za každé situace a nesmí být nikým a ničím podtrhována¹⁴⁰.

Co se týče dilemat či konfliktů ohledně různých rolí mužů, tak několik informantů zmínilo, že neexistuje žádný konflikt rolí, které zastávají. Někteří zmínili konflikt role rodiče a zaměstnaného člověka, který má často problém sladit práci s péčí a starostí o děti. Jeden informant dokonce zmínil, že kvůli tomu musí upozadit svou práci, další informant si zase dokázal vymezit to, že doma funguje v roli otce, v zaměstnání funguje v roli pracovníka. Mimo pozitivních pocitů byly zmíněné také ty negativní pocity, kterými je například to, že role otce je v dnešní době náročnější, než tomu bylo dříve. Za zmínku stojí také odpověď jednoho informanta, který tvrdí, že k prvnímu dítěti měl jiný přístup než k dítěti dalšímu, a že u každého dítěte zastával jinou roli. Další informant se také domnívá, že otcovská role je mnohem těžší než ta mateřská, a to zejména v souvislosti s tím, že zastává i roli otčíma, nikoliv jen otce. Těmto zmíněným informacím odporuje výzkum, ve kterém respondenti zmiňují hlavně probíhající negativní vlivy otcovství na partnerský život, komunikaci s partnerkou a také negativní emoce, které vznikají při různých činnostech, spojených s výchovou dítěte (uspávání, krmení atd.), které nejsou otcům prozatím vlastní¹⁴¹.

Prožívání otcovské role může v obecné rovině souviset s osobností mužů a také s jejich emocionalitou. Prožívání se nejčastěji odráží od prožitku partnerského vztahu a osobnosti partnerky či manželky. V pozdější době je prožívání otcovské role ovlivňováno hlavně prožíváním narození dítěte. Pokud budeme chtít mluvit o prožitku a o jeho intenzitě u našich informantů, tak bylo jasně poznat, že v období prvních chvil života dítěte bylo prožívání silnější. Silné bylo také v období těhotenství a porodu, což jsou významné události, které způsobují silné prožitky emocí. Euforie či radost se u našich deseti informantů objevila již ve chvíli, kdy se dítě dostalo na svět, tam byl prožitek asi nejsilnější. Později se prožitky emocí objevují také, ale nejsou už tolik intenzivní, mohou být silné v určitých situacích či při určitých událostech. Porod je v očích mužů otců spojován s obavami a mnohdy i strachem, aby vše proběhlo v pořádku, a všichni byli zdraví. Co se týče obav, ty přetrvávaly u našich informantů

¹⁴⁰ Srov. HÖFNER, C., SCHADLER, C., RICHTER, R. When Men Become Fathers: Men's Identity at the Transition to Parenthood. *Journal of Comparative Family Studies*. 2011, **42**(5), 669–686. doi:10.3138/jcfs.42.5.669.

¹⁴¹ Srov. ŠKVAŘIL, V. *Cesta k otcovství*. Praha, 2019. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra psychologie.

i po porodu. Nejčastěji šlo o obavy spojené s bezpečím dítěte, s jeho správnou výchovou, s jeho zajištěním, péčí atd. Mnozí informanti se také obávali o to, aby se dětem dostatečně věnovali, a aby byli dobrými otci. V tomto případě nejsou obavy na místě, protože v žádné literatuře nenajdeme popis toho, jak se má dobrý otec chovat, co má dělat nebo jak má zacházet se svým dítětem. Události, kterými je například porod, první krůčky dítěte či období sžívání jsou u prožívání otcovské role také často doprovázené obavami. Role otcovství a obecně to, že se muž stane otcem, je však nejvíce spojené se zodpovědností. Ta vzniká již během těhotenství partnerky či manželky, během představ o dítěti, silně však vzniká ve chvíli, kdy se dítě narodí.

4 Závěr

Hlavní problematikou této práce je otcovská role a vše, co k této roli patří. Snažila jsem se zachytit, jednak jak se otcové cítí před narozením dítěte, ale také to, co se u nich po narození dítěte mění.

V teoretické části jsem se zabývala poznatky jak ze zahraniční literatury, tak z té české. Hodně jsem se opírala o literaturu, která souvisí s vývojovou psychologií.

Od konce 19. století se stal pojem otcovství a s ním spojené role a problémy předmětem zkoumání. V dnešní době je otec z psychologického hlediska brán jako důležitá a samostatná postava, která má podobné či dokonce stejné předpoklady k tomu, aby se rodičovsky choval k dítěti tak, jako jeho matka. Zároveň je tato postava významnou pro vývoj a výchovu dětí už od doby před narozením. Otec si vytváří vztah ke svému dítěti již během prenatálního vývoje, snaží se prožívat období těhotenství své partnerky či manželky, pomalu si získává pocit zodpovědnosti a osobní významnosti a jedinečnosti. Stejně je tomu u dítěte, které si během prvních měsíců svého života tvoří citový vztah ke svému otci. Otec je pro dítě zcela odlišnou postavou, než je matka. Dává svému dítěti zcela jiné zkušenosti a poznání, než mu může předat matka. Osobnost otce, jeho kompetence a rozvoj jsou posilovány zejména díky pravidelnosti interakcí mezi ním a dítětem.

V druhé části práce jsem zjišťovala, jak svou roli vnímali otcové před narozením dítěte, jak jí vnímají teď, a zda se u nich objevují dilemata rolí, které musí zastávat. Zároveň jsem si stanovila jednu výzkumnou otázku a to: Jakým způsobem se liší očekávání od otcovské role a reálné naplňování této role?

Výsledky této práce naznačily, že každý otec vnímá svou roli před narozením dítěte i po jeho narození zcela odlišně. Ve své podstatě se však všech deset oslovených mužů otců na své děti těšilo, snažili se chovat zodpovědně již v období prenatálním, a snažili se najít cesty, díky kterým by se mohli stát dobrými otci. Někteří z toho měli strach, jiní se tomu postavili čelem, a to zejména proto, že se nezalekli nové životní situace.

Podstatné byly i rozdíly, jak otcové reagují na některé pokládané otázky. Někteří odpovídali zcela jednoznačně, jiní se dostali k větší variabilitě odpovědí a také k zajímavým postřehům a poznatkům.

Hlavním cílem práce bylo prozkoumat vnímání otcovství. Během vyhodnocování rozhovorů s otci jsem se dostala až k určité strategii jejich jednání, kterou představuje důležitá životní změna, jíž je právě otcovství. U informantů se změnilo mnohé návyky, postoje k partnerkám či k rodině nebo došlo ke změnám v emoční rovině. Tyto souvislosti jsou důsledkem otcovské role, ale také konfliktů role otců s dalšími rolami. Zaznamenala jsem také intervenující proměnné, které znázorňují interní a externí faktory ovlivňující otcovství, které měli informanti během těhotenství své ženy a dále potom v kontextu rozporu mezi představami o otcovství a realitou, která po narození dítěte vznikla.

Přínosem této práce jsou výsledky rozhovorů, které přinášejí celistvý pohled na zkušenosti mužů v procesu, během kterého se stávají otci. Zároveň je možné díky této práci lépe porozumět tomu, jak se postupně vytváří otcovská identita.

Vyzdvihnout je třeba téma zodpovědnosti a vzniklého závazku k dítěti, který si informanti během určité doby k dítěti vytváří. Otcovská identita tak vzniká během dlouhodobého a komplexního procesu, ve kterém však otcové nevycházejí jen ze svých vlastních zkušeností a poznatků, ale také ze svých otcovských vzorů nebo z porovnávání se s matkou svých dětí. Významnými tématy jsou pro muže jednak zvládnutí prvotní otcovské role nebo zvládání změn v rodinném či partnerském životě.

Výsledky této práce mohou sloužit jako základy pro další výzkumy v oblasti otcovství, které i v dnešní době zůstává nepříliš prozkoumanou oblastí jakéhokoliv výzkumu.

Seznam literatury

- BAKALÁŘ, E. *Průvodce otcovstvím aneb bez otce se nedá (dobře) žít*. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-605-0.
- BENEDICTUS, L., McUTCHEM, A., MACVEAN, J. *The Fatherhood. Inspiration for The New Dad Generation*. Australia: Murdoch Books, 2019. ISBN 9781760524920.
- BIDDULPH, S. *Mužství: jak zvládat všechny mužské role*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-209-6.
- BIDDULPH, S. *Kniha o mužství*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0012-3.
- BRADFORD, K., HAWKINS, A. Learning Competent Fathering: A Longitudinal Analysis of Marital Intimacy and Fathering. *Fathering: A Journal of Theory, Research, and Practice about Men as Fathers*. 2006, **4**(3), 215–234. doi:10.3149/fth.0403.215
- BUCKEY, J. J., JACINTO, G. Birth: A Rite of Passage. *The International journal of childbirth education*. 2013, **28**(1), 11–14.
- BURGESS, A. *Návrat otcovství: jak se stát moderním otcem*. Brno: Jota, 2006. ISBN 80-7217-296-4.
- CABRERA, N. J., FAGAN, J., FARRIE, D. Why Should We Encourage Unmarried Fathers to Be Prenatally Involved? *Journal of Marriage and Family*, 2008, **70**(5), 1118–1121.
- CORDELL, A. S., PARKE, R. D., SAWIN, D. B. Fathers' Views on Fatherhood with Special Reference to Infancy. *Family Relations*. 1980, **29**(3). doi:10.2307/583853.
- DOLEŽAL, J. X. Když revolucionáři zvítězí. *Reflex*. 2006, **17**(13), 6–10. [online]. [cit. 2021-01-16]. Dostupné z: <https://www.reflex.cz/clanek/stary-reflex-tema-reflexu/22254/kdyz-revolucionari-zvitezi.html>.
- DOUCET, A. 'Estrogen-Filled Worlds': Fathers as Primary Caregivers and Embodiment. *The Sociological Review*. 2017, **54**(4), 696–716. doi: 10.1111/j.1467-954X.2006.00667.x.
- DUDOVÁ, R. *Otcovství po rozchodu rodičovského páru*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2008. ISBN 978-80-7330-136-1.
- DUDOVÁ, R. Rozporuplné diskursy otcovství. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*. 2006, **7**(2), 6–11. ISSN 1213-0028.
- ĎULÍKOVÁ, B. *Aktivní otcovství aneb proměna otcovské role v současné rodině*. Zlín, 2012. Diplomová práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Fakulta humanitních studií.
- ETCHEGOYENOVÁ, A. Psychoanalytické názory na otce. *Revue psychoanalytická psychoterapie*. Praha: Česká společnost pro psychoanalytickou psychoterapii. 2007, **9**(2), 8–23.
- FRIEDLAENDEROVÁ, H. *Podoby otcovství v ČR – sociologický výzkum*. MPSV ČR. 2012. [online]. [cit. 2021-02-03]. s. 95–97. Dostupné z: <https://www.tatanaplnyuvazek.cz/wp-content/uploads/2013/05/zaverecna-zprava-podoby-otcovstvi.pdf>.

- HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. První vydání (opravený dotisk 2004). Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.
- HAWKINS, A., BRADFORD, K., PALKOVITZ, R., CHRISTIANSEN, S., DAY, R., CALL, V. The Inventory of Father Involvement: A Pilot Study of a New Measure of Father Involvement. *The Journal of Men's Studies*. 2002, **10**(2), 183–196. doi:10.3149/jms.1002.183.
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.
- HOFFERTH, S. L. Race/Ethnic Differences in Father Involvement in Two-Parent Families: Culture, Context or Economy? *Journal of Family Issues*. 2003, **24**(2), 185–216. doi:10.1177/0192513X02250087.
- HÖFNER, C., SCHADLER, C., RICHTER, R. When Men Become Fathers: Men's Identity at the Transition to Parenthood. *Journal of Comparative Family Studies*. 2011, **42**(5), 669–686. doi:10.3138/jcfs.42.5.669.
- HOLTER, H. *Sex Roles and Social Structure*. Oslo: Universitet Forlaget, 1970. ISBN 9788200044925.
- KAJANOVÁ, A, DVOŘÁČKOVÁ, O., STRÁNSKÝ, P. *Metodologie výzkumu v oblasti sociálních věd*. 1. vydání. České Budějovice: Zdravotně sociální fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2017. ISBN 978-80-7394-639-5.
- KAST, V. *Otcové – dcery, matky – synové: práce s rodičovskými komplexy jako cesta k vlastní identitě*. Vyd. 2. Přeložil PATOČKA, P. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0401-5.
- KAZURA, K. Fathers' Qualitative and Quantitative Involvement: An Investigation of Attachment, Play, and Social Interactions. *The Journal of Men's Studies*. 2020, **9**(1), 41–57. doi:10.3149/jms.0901.41.
- KIMMEL, M. *The gendered society*. New York: Oxford University Press, 2011. ISBN 978-0190260316.
- KONEČNÁ, M. *Otcovství jako kvalitativní změna v životě muže*. Zlín, 2011. Diplomová práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Fakulta humanitních studií, Ústav pedagogických věd.
- KOWLESSAR, O., FOX, J. R., WITTKOWSKI, A. First-time fathers' experiences of parenting during the first year. *Journal of Reproductive and Infant Psychology*. 2014, **33**(1), 4–14. doi:10.1080/02646838.2014.971404.
- LAMB, M. E. *The father's role: applied perspectives*. New York: J. Wiley, c1986. ISBN 9780471820468.
- LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9.
- LICEA-CEJUDO, R. C., ARENAS-SANDOVAL, L. K., SALAZAR-LEÓN, J., MARTÍNEZ-MARTÍNEZ, M. V., CARREÓN-RODRÍGUEZ, A., PEDRAZA-ALVA, G., PÉREZ-MARTÍNEZ, L. A dysfunctional family environment and a high body fat percentage negatively affect telomere length in Mexican boys aged 8–10 years. *Acta Paediatrica*. 2020, **109**(10), 2091–2098. doi:10.1111/apa.15234

- MAŘÍKOVÁ, H. *Muž v rodině: demokratizace sféry soukromé*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 1999. ISBN 80-85950-69-3.
- MAŘÍKOVÁ, H. Pečující otcové: Příběhy plné odlišností. *Sociologický časopis*. 2009, **45**(1), 89–113.
- MATĚJČEK, Z. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte: normy vývoje a vývojové milníky z pohledu psychologa: základní duševní potřeby dítěte: dítě a lidský svět*. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0870-1.
- MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*. Vyd. 5. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-504-2.
- MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Vyd. 6. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0519-7.
- MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. Třetí, upravené vydání. Praha: Vyšehrad, 2017. ISBN 978-80-7429-797-7.
- MARSIGLIO, W., PLECK, J. H. Fatherhood and Masculinities. In: Kimmel, M. S., Hearn, J., Connell, R. W. *Handbook of Studies on Men & Masculinities*. California, Thousand Oaks: SAGE Publications, 2005. s. 249–269. ISBN 9780761923695. doi:10.4135/9781452233833.n15.
- MILLER, E. D. Why the Father Wound Matters: Consequences for Male Mental Health and the Father-Son Relationship. *Child Abuse Review*. 2013, **22**(3), 194–208. doi:10.1002/car.2219.
- MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4.
- MLČÁK, Z. *Vybrané kapitoly z psychologie manželství a rodiny*. Ostrava: Ostravská univerzita, 1996. ISBN 80-7042-452-4.
- MOSS, P., DUVANDER, A.-Z., Koslowski, A. [eds.] *Parental Leave and Beyond: Recent International Developments, Current Issues and Future Directions*. Bristol: Bristol University Press, 2019. ISBN 978-1-4473-3877-2. doi:10.2307/j.ctvfrxng. s. 29–51.
- Nařízení vlády 590/2006 Sb., kterým se stanoví okruh a rozsah jiných důležitých překážek v práci ve znění platném k 4. 1. 2021.
- NOVÁK, T. *Vztah otce a syna*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2079-1.
- NOVÁK, T., DVOŘÁČKOVÁ, B. *Vztah otce a dcery*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2078-4.
- PAQUETTE, D. The orizing the Father-Child Relationship: Mechanisms and Developmental Outcomes. *Human Development*. 2012, **47**(4), 193–219. doi:10.1159/000078723
- PERKINS, R. M. The father-daughter relationship: Familial Interactions That Impact a Daughter's Style of Life. *College Student Journal*. 2001, **35**(4), 616–626.
- PREMBERG, Å., HELLSTRÖM A.-L., BERG, M. Experiences of the first year as father. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*. 2008, **22**(1), 56–63. doi:10.1111/j.1471-6712.2007.00584.x.

- RIGGS, E., YELLAND, J., SZWARC, J., WAHIDI, S., CASEY, S., CHESTERS, D., FOULADI, F., DUELL-PIENING, P., GIALLO, R., BROWN, S. Fatherhood in a New Country: A Qualitative Study Exploring the Experiences of Afghan Men and Implications for Health Services. *Birth*. 2016, **43**(1), 86–92. doi:10.1111/birt.12208
- SEDLÁČEK, L. Mateřští otcové? In: JAVORSKÁ, Z. a kol. *Sborník z konference Aktivní rodičovství*. Brno: Nesehnutí Brno. s. 8–10.
- SEDLÁČEK, L., PLESKOVÁ, K. [eds.]. *Aktivní otcovství*. Brno: Nesehnutí, 2008. ISBN 978-80-903228-9-1.
- SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada, 2014. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3568-9.
- SEWARD, R. R., YEATTS D. E., ZOITARELLI, L. K. Parental Leave and Father Involvement in Child Care: Sweden and the United States. *Journal of Comparative Family Studies*. 2002, **33**(3), 387–399. doi:10.3138/jcfs.33.3.387.
- SCELZA, B. A., PRALL, S. P., SWINFORD, N., GOPALAN, S., ATKINSON, E. G., MCELREATH, R., SHEEHAMA, J., HENN. B. M., High rate of extrapair paternity in a human population demonstrates diversity in human reproductive strategies. *Science Advances*. 2020, **6**(8) doi:10.1126/sciadv.aay6195
- SILVA, C., CARNEIRO, M. Adaptation to parenthood: the birth of the firstchild. *Revista de Enfermagem Referência*. 2014, **4**(3), 17–26. doi:10.12707/RIII13143.
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2019/1158 ze dne 20. června 2019 o rovnováze mezi pracovním a soukromým životem rodičů a pečujících osob a o zrušení směrnice Rady 2010/18/EU. Úřední věstník Evropské unie L188/79 ze dne 12. 7. 2019. s. 79–93.
- Sweden – Parental benefits and benefits related to childbirth. *European Commission: Employment, Social Affairs & Inclusion*. The Directorate – General for Employment, social affairs and inclusion. [online]. [cit. 2021-02-17]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1130&langId=en&intPageId=4808>
- ŠKVAŘIL, V. *Cesta k otcovství*. Praha, 2019. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Katedra psychologie.
- ŠULOVÁ, L. *Raný psychický vývoj dítěte*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4479-0.
- ŠVAB, A., HUMER, Ž. “I Only Have to Ask Him and He Does It...” Active Fatherhood and (Perceptions of) Division of Family Labour in Slovenia. *Journal of Comparative Family Studies*. 2013, **44**(1), 57–78. doi:10.3138/jcfs.44.1.57.
- THOROVÁ, K. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0714-6.
- TRAPKOVÁ, L., CHVÁLA, V. *Rodinná terapie psychosomatických poruch: rodina jako sociální děloha*. Vydání třetí. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-0523-4.
- TURČEK, K. *Psychopatologické a sociálně-patologické prejavy u dětí a mládeže*. Bratislava: Iris, 2003. ISBN 8088778999.
- VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

- WRIGHT, Norman H. *Navždy tátovo děvče: [vztah mezi otcem a dcerou]*. Přeložil Alena KOŽELUHOVÁ. Praha: Návrat domů, c1998. ISBN 80-85495-13-9.
- Zákon 262/2006 Sb., Zákoník práce ve znění platném k 30. 1. 2021.
- Zákon 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění ve znění platném k 5. 2. 2021.
- Zákon 89/2012 Sb., Občanský zákoník, ve znění platném k 4. 1. 2021.
- ZIA, A., MALIK A. A., ALI, S. M. Father and Daughter Relationship and Its Impact on Daughter's Self-Esteem and Academic Achievement. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*. 2015, **4**(1) 311–316. doi:10.5901/mjss.2015.v4n1p311.
- ZOJA, L. *Soumrak otců: archetyp otce a dějiny otcovství*. V českém jazyce vydání druhé, rozšířené a revidované autorem. Přeložili PATOČKA, P., ČAPLYGINOVÁ, O. Praha: Prostor, 2017. ISBN 978-80-7260-347-3.

Abstrakt

HRABĚTOVÁ, I. *Být dobrým otcem – vnímání otcovství u mužů otců*. České Budějovice 2021. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra sociální a charitativní práce. Vedoucí práce Mgr. et Mgr. Karolína Diallo, Ph.D.

Klíčová slova: otec, otcovství, vnímání otcovství, vztah k dítěti

Vnímání otcovství muži je ovlivněno jednak jejich výchovou a zkušenostmi, ale i společnostmi, ve které žijí. Téma otcovství bylo ve výzkumech po dlouhou dobu opomíjeno a zrak byl upřen na vztah matky a dítěte. V současné chvíli se otcovství dostává do hledáček odborné veřejnosti. Má práce je zaměřená na popis toho, jak otcové vnímají otcovství před narozením dítěte a jak se tento proces mění po jejich narození. Cílem bylo zjistit, jak se liší očekávání od otcovské role a reálné naplňování této role. V práci byl použit kvalitativní výzkum. Bylo osloveno deset respondentů, kteří odpovídali na tři hlavní otázky. Otcové se shodovali, že otcovství je proces, který se neustále vyvíjí. Otcovství je o větší zodpovědnosti vůči svému okolí, realita po narození dítěte byla jiná než jejich představy před narozením, být otcem je práce takříkajíc na plný úvazek, ale i přesto nemusí docházet ke konfliktu sociálních rolí.

Abstract

Being a good father – a perception of fatherhood in men of fathers.

Keywords: father, fatherhood, perception of fatherhood, relationship with the child

Men's perception of fatherhood influenced their upbringing, the experience, and the society in which they live. The research aimed to explain the mother-child relationship, and the topic of fatherhood used to be neglecting. The interest of researchers is recently changing. I described how fathers perceive fatherhood before the birth of a child and the change after. The aim was to determine how expectations in the fatherhood role differ from the fulfillment of this role. I used qualitative research. I contacted ten respondents who answered three main questions. Respondents agreed that fatherhood is a process that is constantly evolving. Fatherhood is about a greater responsibility to the family. The reality after childbirth was different from their imagination before. They also agreed that being a father is a full-time job, but there may not be any conflicts of social roles.